

πε/μχ/467

Λ Ε Σ Β Ι Α Κ Α :: Φ Υ Λ Λ Α ::

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΗΝΙΑΤΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΑ Α'
ΦΥΛΛΑΔΙΟ 10

ΜΥΤΙΛΗΝΗ
ΜΑΡΤΗΣ 1928

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΗΝΙΑΤΙΚΟ

Ἐπιμελητής :

Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Διαχειριστής :

ΠΑΝ. ΝΙΚΗΤΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γιὰ ἓνα χρόνο Δραχ. 100.—

Γιὰ ἓνα ἔξαμηνο » 60.—

ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Γιὰ ἓνα χρόνο μονάχῃ σβλλ. 15

ἢ δολλ. 4

Διεύθυνση : «Λεσβικὰ Φύλλα»

Poste restante

Χειρόγραφα καθαρογραμμένα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΚΟΝΤΟΥ : Στὸν ἥσκιο τοῦ πεύκου. (ποιήματα).

ΗΛ. ΒΕΝΕΖΗ : Στὸν κάρπο, κάτω ἀπ' τὰ Κιριντένια.

ΜΑΡ. ΚΛΩΝΑΡΗ : Ἡ γιὰ τὴ Βασιλοπούλα.

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ : Ὁ θάνατος τοῦ θειοῦ Ἄγγελου.

(Ἄπ' τὸ ρομάντζο «θειοῦ Ἄγγελου»)

Μεταφρ. Κ. ΦΡΙΑΛΓΓΟΥ

Χ. Μ. Ἐρρίκος Ἴψεν.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

ΕΙΚΟΝΑ : Μονὴ Καρακάλλου.— Ἅγιον Ὄρος.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ —
ΜΑΡΤΗΣ 1928

ΧΡΟΝΙΑ Α'. —
ΦΥΛΛΑΔΙΟ Α'.

ΣΤΟΝ ΗΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

1

Πεύκε, δὲν ἦρθα στοῦ ἥσκιου σου τὴ δρόσο ν' ἀκουμπήσω
τὴν ἔννια μου ἢ τὴν κούραση μέσ' στοῦ φρυγμένο κάμα.
Θέλω τὴ φύση ὀλάκερη στὰ στήθια μου νὰ κλείσω,
νὰ ποτιστῶ ἀπὸ τ' ἄδοιο τὸ γέλιο της καὶ κλάμα.

Τὴ ζωντανή, στὴ θλίψη της, σιωπὴ θὰ κρυφακούσω
τῶν αἰώνων, ποὺ κοιμήθηκαν στὴ μούχλα τοῦ ἔρμου σπῆλιου,
καὶ θὰ μὲ πάει τὸ γέλιο της ἀγέρωχος νὰ κρούσω
πέρα, τὴν πύλη τ' οὐρανοῦ καὶ τὰ παλάτια τοῦ ἥλιου.

2

Πεύκε, κορώνα τοῦ βουνοῦ, καμάρι ὄλου τοῦ δάσου,
μετρᾷ ὁ καιρὸς μὲ τὶς φωλιές τὰ χίλια σου τὰ χρόνια,
ποῦ, ἀκόμα κ' ἂν ἡ χειμωνιά σκορπίσει τὰ πουλιά σου,
πάντα κρατεῖς τὸ ἀστείρευτο κελάϊδισμα στὰ κλόνια,

τοῦ ἥλιου τὸ πρῶτο φίλημα καὶ τὸ στερνὸ θὰ πάρεις.
Καὶ δὲν ξεχνῶ τοῦ ἀπόβροχου τὸ δειλινὸ μιὰ μέρα
σὰ διαμαντένιος ἀναψες πολυέλεος, ποὺ ἐθάρρεις,
φώταες τὴ νύχτα ν' ἀνεβῆ μέσ' ἀπ' τὸν κάμπο πέρα.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

ΜΟΝΗ ΚΑΡΑΚΑΛΟΥ
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Σγουρὸ χρυσάφι ξεχειλάει πέρα γιὰ πέρα ὁ κάμπος
κι' ἡ ἀνετριχίλα τοῦ ἡμερου ριπίδισε ὡς τ' ἀγκάθια.
Μοῦ ἀρέστε πειδὸ, περίλυπες πὰ στοῦ ἕνερου τὸ θάμπος,
λεῦκες, πὺ ἀράδα ὀρθώνεστε στῆς ρεματιᾶς τὰ βάρθια.

Σ' εὐγενικὸ παράπονο σὰς ρέει ἡ θλίψη ἀγάλια
καὶ μέσ' στοῦ ἡλίου τὸ θρίαμβο καὶ στῆς νυχτιᾶς τῆ χάρη,
πὺ ἀπ' τῶν κλωνιῶν σας, νὰ λουστῆ, ἰγλιστράει τὰ χρυσοσκάλια
σειστῆ κι' ἀσημαστράγαλη νεράϊδα—τὸ φεγγάρι.

Λεύκα-χυτῆ, πὺ σ' ἔχτισαν τριγύρω κάστρο οἱ βράχοι,
στῆς νέκρας μεγαλόπρεπη τὴν ξωτικιά γαλήνη,
σὰν τί καῦμὸ γιὰ τ' ἀβγαλτο περιπλοκάδι νᾶχει
τὸ κρῦο νεράκι δίπλα σου, πὺ ρέει καὶ κλαίει καὶ σβήνει;

Στὰ κλώνια σου δὲ φώλιασε κι' οὐδὲ λαλεῖ πουλάκι
μὰ ὁ ἥσκιος ὅταν ξαπλωθῆ τοῦ χαλασμοῦ στὴ φύση,
ἀπ' τ' ἀφταστό σου ἀκρόκλωνο στριγγόλαλο κοράκι
τῆς τρικυμίας τὸ αὐνθημα μ' ἀγριες κραξιές θ' ἀφήσει.

Ἐλιά ἱερῆ, δὲ μ' ἔδεσαν οἱ πεῦκοι οἱ δροσολάτες
μηδ' ἡ ἔννια ἡ ἀκατάδεχη τῆς λεύκας· φτάνει ἀγάλια
ν' ἀπλώνεις πάνου ἀπ' τῶν γκρεμῶν τῆ φρίκη κι' ὡς τὶς στράτες
κάποιου ὀλογάλαζου ὄνειρου τὴν ἤρεμη ἀναγάλλια.

Ξαίρεις νὰ στάξεις μπάλαμο κι' ὡς τὴν ψυχῆ τῆ στεῖρα.
Κι' ἡ δεητικῆ σου ἡ ὁμορφιά μὲ νέα συμπῶνια ἐντύθη
ἀπ' τὴ νυχτιᾶ, πὺ ἐνὸς θεοῦ ράϊσε ἡ καρδιά καὶ γύρα
στὴ ρίζα σου, τὰνθόνερο τοῦ πόνου του ἐξεχύθη,

Κάμπε χρυσέ, ξεχειλίσειν ἡ βραδιῆ ἀναγάλλια,
σὰ νὰ κυλᾶν ροδόσταμα τῶν ἥσκιων τὰ κανάλια,
κι' ἀπ' τὸ σκυμένο κάματο λαφρώνεις καὶ ξεδίνεις
μὲ τὶς μικρὲς, μὲ τὶς γλυκὲς φωνούλες τῆς γαλήνης.

Τὰ ρόδα, ὡς πέφτουν ἀγκαλιές στὸ βάλτο ἀπ' τ' ἀκρουβάνια
τὸ ἔρημο δρῦ, πὺ τῶν πουλιῶν πλημμύρισε ἡ ζωντάνια,
ὄλα μακάρια χάνονται σὲ γαλαζένια βύθη
καὶ πάει μαζί τους κι' ἡ ἔννια μου· καὶ σβεῖ ἀπαλὰ στὴ λήθη.

Δροσοῦλα, δάκρυ ἀπ' τ' οὐρανοῦ δὲν εἶσαι ἐσὺ τὸ θόλο,
πὰ στὰ σβηνάμενα ὄνειρα χᾶδι τῆς θείας συμπῶνας·
εἶσαι ἀνθοανάβλυστη ἡ ψυχῆ τῆς φύσης τῆς αἰώνιας,
πὺ ὄλο γεννιέται ἀπ' ἔρωτα κι' ἀπὸ χαρὰ σβιέται ὄλο.

Σ' ἀγκάθι ἡ σ' ἀκροβλάσταρον ἡ σ' ἀγκαλιὰ ἀνεμῶνης
ἔρωτεμένη καρτερεῖς καὶ νάτος, ὁ ἥλιος βγαίνει·
ἀπ' τὴ φλογάτη ἀγάπη του βαθιὰ, πλημμυρισμένη
λαμποκοπᾶς τρεμάμενη καὶ μέσ' στὸ φῶς τῆς λιώνεις.

Βράχοι στητοί, μὲ τοὺς μανδῦες τῶν μούσκων τυλεγμένοι,
ἀρχόντοι σιδερόγνωμοι πὰ σὲ γκρεμοὺς καὶ ράχες,
κι' ἂν σέρνονται στὰ πόδια σας τῶν ρεματιῶν οἱ ἀμάχες,
τοῦ ἡλίου ἡ γαλήνη ἡ ὀλόλαμπρη στὰ μέτωπά σας μένει.

Στοῦ κοσμοῦ ἐσεῖς τὰ σύνθρα, μέσ' στὴ γαλαζία ἀγκάλη,
— τί κι' ἂν ἡ πλάση ἀνατριχᾶει· στοῦ ἀπόσκιου σας τὸν τρόμο!—
ἔτσι βουβοὶ κι' ἀσάλευτοι, λὲς δεῖχνετε τὸ δρόμο
γιὰ τὴν εἰρήνη τ' οὐρανοῦ στῆς γῆς τὴν παραζάλη.

Στυλε τοῦ αἰθέρα ἀγέρωχε, δρῦ, πείσμα σὸ λοπύρι,
 ποὺ αἰώνων ρουφοῦν ἀτάραχες οἱ ρίζες σου τὴν τύχη,
 τάχα νὰ μένει σὸ βουβὸ τῶν φύλλων σου ἀνετρίχι
 κάτι ἀπ' τὴν ἔννια τῶν γενεῶν, ποὺ κάτου σου ἔχουν γείρει;

Καλοδεχούμενη ἢ χαρὰ κί ἢ λύπη ὀλόγουρά σου,
 καὶ στέκεις στοῦ ἡλίου ἀνάμελο καὶ στῶν νεφῶν τὴ μπόρα.
 Μὰ ἀπ' τὴ ραϊσμένη φλοῦδα σου, τὴ μεσονύχτιαν ὥρα,
 βγαίνει ἢ δρυάδα καὶ βογγαίει μέσ' στὴ σιωπὴ τοῦ δάσου.

Τὴ θλίψη, ὀλόανθη πῶσκυψε μὲ τὴ βουβὴν εὐγένεια,
 τὸ ρέμα, ἴτιές, σὲ πρόσχαρην ἀντιφεγγίζει εἰκόνα.
 Κί' ὄμια, σὰς εἶδα σκέλεθρα μιὰ μέρα, τὸ χειμῶνα,
 νὰ λάμπει μέσ' στ' ἀστόχαστο νερὸ ἢ γυμνὴ σὰς ἔννια.

Καὶ λέω· πιου τάχα λογισμοῦ σὰς τύλιξε τὸ γνέμα,
 — δικού μου ἢ ξένου—ποὺ ἄφταιγον ἢ μοῖρα συνεπαίρνει!
 Ἄρχοντικός κί' ἀμίλητος κάτου ἀπ' τὴ θλίψη γέρνει
 καὶ καθρεφτίζεται ἰλαρὸς μέσ' στῆς ζωῆς τὸ ρέμα.

Πῶς νὰ τὴν πῶ τὴν ἄφραστη στὴν ὄψη σου ἀναγάλλια,
 θάλασσα, ὦ θάλασσα πλατιά! Στὴν ἀρμυρὴ σου ἀνέσα
 διαπλάτα ὡς νᾶνοιξαν μὲ μιᾶς τὰ στήθια, ἐχύθης μέσα
 ξέχειλη, μ' ὄλες τὶς δροσιές καὶ μ' ὄλα τὰ μαῖ' στραλία.

Πλαγιές βαθίσκιες, ρεματιές, ἀνάβρες, μοσκαγέρια
 τοῦ μέτωπού μου ἂν δρόσιον τὴ φλόγα, μὰ ἐσὺ ξαίρεις
 ν' ἀρπάξεις τὴ φρυγμένη μου ψυχὴ καὶ νὰ τὴ φέρεις
 σὰν πεταλούδα ἀνάλαφρη πειὸ πέρα ἀπὸ τὰ αἰθέρια.

Χαίρε, ὦ ἐλιά. Μοῦ ἰλάρωσες τῆς σκέψης τὴ νεραῖδα,
 ποὺ ἐκάλπαζε στὰ ὀρθόστηθα τὰ κύματα καβάλα.
 Ἦρεμη, πάνου ἀπ' τὰ ἔντρομα νὰ γέρνεις βράχια σὲ εἶδα
 μέσ' στὸν γκρεμὸ, ποὺ ἀνάδιδε τὴν ἄρμη στάλα στάλα.

Καὶ τέτιο φῶς ἐσκόρπιζες ὡς τῶν βυθῶν τὰ βύθη,
 τέτιο γαλήνη ὀπάλληνη βελούδιζε τὸν ἄμμο,
 λές, τὰ νερά' ἰδινα ἔσπασαν παλάτια κί' ἐξεχύθη
 κάθε γητιά καὶ μάγεψε τὴν τρικυμιὰ αὐτοῦ χάμου.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΝΤΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ, ΚΑΤΟΥ ΑΠ' ΤΑ ΚΙΜΙΝΤΕΝΙΑ

Πρὶν κάμποσα χρόνια ὁ κιαγιὰς δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σκέ-
 τος παραγιὸς στὸ τσιφλίκι, ὅπως τότεσι ἄλλοι. Μὰ ἔξαφνα,
 ἢ τύχη τοῦ ἦρθε ὅπως σ' ἓνα θεόγυμνο μιὰ φορεσὰ μὲ γου-
 νες, καλοῦπι.

Τὰ περιστατικὰ ἦταν τοῦτα :

Μισὴ ὥρα ἀπ' τὸ τσιφλίκι κατεβαίνει ἓνα ποτάμι, καμιὰ
 εἰκοσαριὰ μέτρα φάρδος, ποὺ κόβει στὰ δυὸ τὸ δρόμο πρὸς
 τὴν πολιτεία. Τὸ καλοκαίρι εἶναι ἡμέρο καὶ ξερὸ, μὰ τὸ
 χειμῶνα κατεβάζει τὰ νερά ἀπ' ὄλα τὰ τριγυρινὰ βουνά, τὰ
 Κιμιντένια, καὶ τὸ ρέμα του εἶναι πολὺ ζόρικο. Σὲ τέτοιες
 ὥρες τὸ περνοῦν μόνο μὲ βουβάλια. Τὸ ἀφεντικὸ, ὁ ἰδιοκτήτης
 τοῦ τσιφλικιοῦ, ἓνας γέρος ποὺ ἢ καρδιά του τῶλεγε ἀκόμα,
 ἔφυγε τὴν παρχιμνὴ τὰ Χριστούγεννα ἀπ' τὸ τσιφλίκι. Ἐπει-
 δὴ τὸ τράϊ εἶχε κατεβάσει, τρεξίδευσε μὲ βουβάλια ζεμένχ σὲ
 ἀραμπά. Τὸν ἀκολουθοῦσε, ὡς τὸ ποτάμι, ὁ Δημητρός ὁ κια-

γιας, σκέτος παραγιός τότε, καθάλλα στο άλογο του. Τό έλεγαν «Μιντιλή», γιατί ήταν απ' τή ράτσά εκείνη τὰ Μυτιλιανά τ' άλογα με τὸ μικρὸ μπόγι, πού δὲν τὰ πιάνει χελιδόνι στο τρέξιμο. Ὁ παραγιός σταμάτησε στὸν ὄχτο κι' ὁ άραμπὰς μπήκε στο τσάκι. Ὁπου, ήταν δὲν ήταν στα μισά, καὶ τὰ βουδάλια ἔχασαν τὸ μπούσουλα. Τὰ ποδάρια τους γλυτρούσαν στο λασπωμένον πάτο, κάπου-κάπου σὲ λακουβες, δὲν πατοθσαν καν, κι' ἡ δύναμη πού κατέβριζε τὸ ρέμα ήταν τέτοια, πού ἔρχισε νὰ τὰ σέρνει. Ὁ κίνδυνος ήταν ὀλοφάνερος καὶ καμιά βοήθεια δὲ χωροῦσε. Ὁπου, στήν κρίσιμη ὥρα, πέφτει ὁ παραγιός μες τὸ ρέμα με τὸ Μιντιλή. Τους ρίχνει, στὸν άραμπὰ, ἔναν κάβο καὶ με ἀληθινὸν ἀγῶνα φτάνει ἀντίκρου. Με τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάβου δίνει βοήθεια στα βουδάλια, τὰ βαστά στήν ὀρμή τοῦ ποταμιοῦ καὶ με πολλὰ ζόρια πιάνουν καὶ ἑαυτὰ τὴ στεριά. Αὐτὸ ήταν ἀληθινὴ παληκαριά καὶ τὸ ἀφεντικὸ, πού ήταν ἀντρας με καρδιά, τὸ ζετίμησε.

Ἐπειτα ἀπὸ μῆνες, τὸ καλοκαίρι πού ἤρτε, ἔπικσε φωτιὰ στὸν κάμπο πού περιτριγύριζε ὄλο τὸ τσιφλίκι. Στήν περιστασια αὐτὴ δὲ λέγεται πῶς στάθηκε ὁ Δημητρός. Ήταν νύχτα. Ἐκούρντισε σὰν μηχανὲς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τσιφλικιοῦ, πού εἶχαν χάσει κάθε ἐλπίδα. Καὶ μπαίνοντας ὁ ἴδιος πρῶτος στὸν κίνδυνο, ἔσωσε τὸ ὑποστατικό. Εἶχε φοβερὲς καμάδες σ' ὄλο του τὸ κορμί. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἔγινε κιαγιάς κι' ἀνάλαβε ὄλο τὸ κουμάντο στο τσιφλίκι.

Τὰ Κιμιντένια εἶναι μιὰ σειρά βουνὰ στήν Ἀνατολή, ἀντίκρου στή Λέσβο. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι τὸ Ἁγιασμάτι καὶ ἡ Μακαρονίκα, δυὸ μικρὰ χωριά. Κάτω απ' τὰ Κιμιντένια ἀπλώνεται ὁ κάμπος καὶ στήν καρδιά τοῦ κάμπου εἶναι τὸ τσιφλίκι.

Τὰ θράδια, ἀφοῦ βολευτοῦν τὰ ζὰ κι' ὕστερα, ὄλοι οἱ ζευγάδες κι' οἱ παρχαῖοι μαζεύονται στὸν ὄντὰ, μιὰ φαρδιά σάλα, ἰσόγεια με χαμηλὸ ταβάνι. Γύρω-γύρω εἶναι τὰ γιατάκια τους. Ἀπὸ πάνω καίγουν ἔξ-ἔφτὰ λυχνάρια

καὶ ὄλη ἡ σάλα εἶναι γεμάτη ἀπὸ καπνὸ καὶ μυρουδιά καμένη λαδιού. Ὁ κιαγιάς ἀπὸ συνήθεια ἀνεγορεύει κάθε θράδου κατὰ κεῖ.

Ὁ άραμπιτζής τὸ Στραβὸ, πού εἶχε πᾶει στήν πολιτεία γιὰ κουμπάνια, καθισμένος καταμεσὴ στὸν ὄντὰ, ἔχει ὕφος καὶ ἀνακοινώνει τὰ νέα.

— Σίγουρα θὰ σκάσει, λέν, τὸ μπουρίνι. Ἡ Μουσκόδης* ἔστειλε μήνυμα στὸν τούρκο, τὸ καὶ τό. Σὰ μπορεῖς κάνε κι' ἄλλιως, ἔ;

Τότες, στα καλά καθούμενα, τὰ μάτια του ἀρχίζουν νὰ παίζου, ἀπάνου-κάτου. Τὸ Μανωλέλι' τὸ Στραβὸ εἶναι ἐνθουσιασμένο γιὰ κάτι πού θέλει νὰ πεῖ, μὰ στο τέλος δὲν καταφέρνει ἄλλο απ' τὸ νὰ πεταχτῆ μιὰ ὀλάκερος, σὲ συγκρουασμένος, καὶ νὰ σωπάσει.

— Ὡχ! ἀδερφέλι' μ! λέει μονάχα.

Αὐτὸν τὸν καιρὸ τὰ γαιόλια ἔχουν πλημμυρίσει απ' τὰ νερά πού κατεβάζει ὁ νερὸς τοῦ τσακκαλιού, τὸ «Τσακάλ Ντερέ». Ἀποκεῖ θὰ ξεχυθοῦν οἱ θέρμες τὸ καλοκαίρι. Μὰ τώρα εἶναι ἀνοιξη. Φυσάει ἔνας κατκκάθρος δροσισμένος ἀγέρας. Κάπου-κάπου φωνάζει ἔνα τσακάλι. Μακρὸ ἀκούγεται ὁ θόρυβος πού κάνουν τὰ νερά.

Ὁ ζευγάς ὁ Ἀιβαλιώτης, πού εἶναι ὁ πιὸ γραμμιατισμένος απ' ὄλους, μιὰ πού πήγε στή δεύτερη τάξη, διεβάζει στήν ἄκρη μιὰ φυλλάδα. Ἄξαφνα τὰ παρτὰ καὶ γυρίζει στοὺς ἄλλους.

— Ἐγὼ θὰ σὰς κάνω, μωρέ, τώρα ἕνα ρώτημα. Πόσα μιλιούνια ἀθρώποι εἶναι στὸν κόσμο;

Αἰσθηση! Ὁ Ἀιβαλιώτης σάζει τὰ γαιατὰ του καὶ κοιτάζει με προσοχὴ σ' ὄλο τὸν ὄντὰ. Μέσα στήν ἡσυχία εἶναι περήφανος πού αὐτὸς μονάχα μπορεῖ νὰ σεφιστῆ τέτοιου ρώτημα. Ὅσο πού ὁ μικρότερος απ' ὄλους ἐκεῖ μέσα, τοῦ Γιανέλι', τὸν συγυρίζει με τὴν ἴδια μονέδα:

— Καὶ πόσα, λές, στάχια, ἀδερφέ μου, νὰ ἔχει ὁ κάμπος στή σοδιά;

Πὰ στήν ὥρα μπήκε ὁ κιαγιάς. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πήρε

* Ἡ Ρωσία

τὸ τιμὸν στὰ χέρια του κι' εἶναι ἀπάνου σὲ τέσους ἀνθρώπους, ἄλλαξε σύρριζα. Ἐγινε ἄλλο πράμα. Πρὶν ἦταν ἓνα ἡμερο σκυλι, πιστὸ καὶ ἀφασιωμένο, τώρα ἔγινε κατσούφης καὶ ἀπότομος. Τὸν ἔχουν ζαλίσαι ἢ ἔννιες. Δὲν κοιμᾶται τις νύχτες. Τὸ χρέος του ἀντίκρου στὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοῦδειξε τὸ ἀφεντικὸ, ἐσκέπασε κάθε ἄλλο αἰσθημα μέσα του. Ἡ ζωὴ του κλειστήκε μέσα στὸ χρέος αὐτό.

— Καλησπέρα, κιαγιά! εἶπαν δλα τὰ στόμακα καὶ τοῦ ἔκαναν τόπο νὰ καθίσει.

Αὐτὸς ἔπιασε τὸ κούτελο, σὰν ἄνθρωπος ποὺ πονεῖ τὸ κεφάλι του.

— Γειά σας, τί χαμπόρια;

— Χαμπάρια καλὰ, λέει ὁ Γιάννης ἀπ' τὴν Πέργαμο, ἓνας σαραντάρης μὲ κόκκινα γένια. Στὰ γκένικα, ὁ παρτσᾶς αὐριο λέω νὰ τελιώσει.

Ζευγάριζαν τοὺς ἐλιῶνες κάτω, κοντὰ στὴ θάλασσα.

— Καὶ τὰ ζωντανὰ πῶς πᾶν; ρώτησε ὁ κιαγιάς.

— Οὔμ, ὅσο γιαυτὸ, ὄχι καλὰ, κιαγιά. Ὁ Σαρρῆς μᾶς ἀφήνει γειά.

Ὁ Περγαμιὸς κόμπιασε δυὸ φερὲς ὡς ποὺ νὰ τελιώσει τὴν κουβέντα τούτη. Γιατὶ ἦταν δυὸ βδομάδες τώρα, ποὺ τοῦ τὴν ἔλεγε κάθε βραδιά καὶ εἶχε καταστήσει σωστὸ τσιμουρι.

Ὁ κιαγιάς γύρισε μονοκόμματος, σὰν ἄνθρωπος πειραγμένος. Τὸ κάτω χεῖλι του εἶναι πλατὺ καὶ ὄρες-ὄρες μελανιάζει, σὰν νὰ ἔχει πῆξει μέσα τὸ αἷμα. Ἐβαλε τὸ ζερβὸ χέρι στὸ ζουνάρι του καὶ μὲ τ' ἄλλο κατέβασε ἓνα-δυὸ πόντους, κατὰ τὰ φρύδια, τὴν καττούλα του ἀπὸ ἀστραχάν.

— Ὅταν μιλῶ ἐγὼ ποὺ κουμπντέρνω, ξαίρω τί μοῦ γίνεται. Τὸ βόδι θὰ δουλέψει ἕλη τὴ χρονιά, ὡς ποὺ νὰ τελιώσουμε. Τῶπα!

— Ἐσὺ ξαίρεις, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ ζευγάς.

— Δὸ μου ἔνα σουλφάτο, τὸ θεὸ σου! λέει ἀφοῦ πέρχσε λίγη ὄρα, ἀλλάζοντας κουβέντα. Δὲ θὰ μ' ἀφήσει ἡτυχὸ, πάει στὸ διάβολο!

Ἦταν ἡ θέρμη ποὺ δὲν τὸν ἀφηνε χειμῶνα - καλοκαίρι, ἔτσι ὅπως δὲ φυλάγουνταν.

— Τέλιωσε, τοῦ ἀπαντοῦν φοβισμένα.

Δὲν ἦταν νὰ τ' ἀκούσει.

— Καὶ πότε, μωρὲ, πήραμε τὰ δυὸ πακέτα ἀπ' τὸ χωριὸ; Φτωχὸ! Σπιτάλιζ, μωρὲ, ἔγινε δῶ μέσα; Εἶναι ἀμικρία καὶ στὸ ψωμί ποὺ τρώμε. Λοιπὸν, εἶναι ἢ στερνὴ βολὰ ποὺ τὸ λέγω καὶ γράφτε το: Δὲ θὰ θρέβουμε ἀρρώστους! Ὅσοι δὲν εἶναι γιὰ δουλιὰ νὰ τὸ δίνουν, ἰστέ!

Λέγοντας τὰ θυμωμένα τοῦτα λόγια, κοίταζε ἐπίμονα σὲ μιὰ γωνιά. Ἐκεῖ χάμου κείτονταν ὁ Λημιὸς, ὁ Λεφτέρης. Ἐρχονται συχνὰ στὰ μέρη μᾶς Λημιοί. Ὁ τόπος τους εἶναι ξερὸς καὶ ταξιδεύουν κατὰ μᾶς, στὴν Ἀνκτολή, ποὺ εἶναι ὄλο εὐλογία. Δουλεύουν στὸ θέρος καὶ μὲ τις πρώτες βροχὲς μπρᾶκέρνουν πάλι γιὰ τὸ νησί τους. Γιὰ νὰ περισσέψουν κάτι, περνοῦν μὲ φοβερὴ μιζέρια. Καὶ στὸ τέλος-τέλος, ζήτημα εἶναι ἀν γυρίζουν στὰ σπίτια τους μὲ λίγα γρόσχα.

Ὁ Λεφτέρης δὲ μπόρεσε νὰ μισέψει. Τὸν πλάκωσε ἡ θέρμη κι' ἔμεινε ὄλο τὸ χειμῶνα. Ἦταν περασμένοι στὰ χρόνια, ἄσπρες τρίχες, ἀδύιατος, ἓνα μπόγι ὡς ἔκει ἀπάνου. Τ' ἀχτένιστα μαλλιά του κατέβαιναν ντουρα σὰ γουρουνότριχες στὸ κούτελο καὶ τὸ σκέπαζαν, κι' ὅπως ἦταν δασὺς καὶ ἀξούριστος, τὸ τριχωτὸ ἐκεῖνο μοῦτρο, ἔξδν ἀπὸ τὰ ἡμερα καὶ κουρασμένα μάτι, ἦταν σὰν ἓνα μοῦτρο ἀγριμιοῦ.

Δὲν ἔδγαλε τσιμουδιά. Ἐλεγε νὰ περάσει ἡ μπόρα, ὡς ποὺ νὰ φύγει ὁ κιαγιάς.

Τὸ πρωτ-πρωτ, τὴν ἄλλη μέρα, οἱ ζευγάδες τράβηξαν γιὰ τὴ δουλιὰ, ὅπως πάντα. Πρὶν φύγει ὁ Περγαμιὸς, ὁ κιαγιάς διάταξε ν' ἀλλάξουν τὸ Σαρρῆ σὲ ἄλλο ἀλέτρι. Φώναξε τὸ μικρὸ παραγιὸ ποὺ πάτρευε τ' ἀχούρια.

— Πᾶς, τοῦ λέει, στὸ Χρήστο τοῦ Μδούλι' νὰ ζέψει αὐτὸς σήμερα τὸ Σαρρῆ. Ὁ Περγαμιὸς εἶναι μονάχα γιὰ χαλδάδες. Ὁ μικρὸς παραγιὸς ἦταν ἓνα δικολεμένο μωρὸ ἀπ' τὰ κοντινὰ Τουρκοχώρια. Ὅπου νὰ σκάλιζες ἦταν ἐπὸ κάτω. Ὅσο γιὰ σβελτσόνη, δὲν τὸν ἔφταναν δέκα νομάτοι.

Ὁ κιαγιάς εἶπε τὴν παραγγελιά του, μὲ συλλογίζονταν.

— Γιὰ στάσου, ρε, λέει στὸ μικρὸ, ὅταν αὐτὸς ἔκανε νὰ

φύγει, τί λές ἐσύ ; Εἶναι καλά ὁ Σαρρής ;

Βρίσκουνταν σὲ δύσκολη θέση. Ἡξαιρε καλὰ σὲ ποιά κατίσταση ἦταν τὸ βόδι, ἓνα ζὸ πού γέρκτε στὸ τσιφλίκι καὶ εἶχε βγάλει ἕκαστὸ φορὸς τὰ ταῖνια του. Δὲν εἶχαν ἄδικο οἱ ζευγάδες. Τώρα τελευταία εἶχε ἀνοίξει ἓνας μεγάλος γιὰρὰς στὴν πλάτη του, πού δὲν ἔκλεινε. Ἐπρεπε νὰ ἤσυχάσει. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ἦταν ἀδύνατο στὸν κιαγιὰ νὰ δάλει ἄλλο βόδι στὴ θέση του.

Καὶ εἶχε μπροστά του ἀκόμα κατοσταριὲς στρέμματα, πού δὲν τὰ εἶχαν ὀργώσει. Βασανίζονταν τὴ νύχτα χτὲς μὲ τὸ λόγο τοῦ Περγαμιοῦ. Εἶχε δίκιο αὐτός. Μὰ σὰν ἄνθρωπος πού βρίσκεται στὴν ἀνάγκη, ὁ κιαγιὰς ἤθελε νὰ βρεθῆ τρόπος πού νὰ μὴ βλέπει τὸ δίκιο τοῦτο, νὰ βρεῖ καὶ μιὰν ἄλλη γνώμη σύμφωνη μὲ τὴ δική του, γιὰ νὰ εἶναι ἡσυχος. Τοῦτο τὸ μωρὸ δὲ θὰ τοῦ ἔλεγε ὄχι. Ἐτσι πίστευε πὼς θὰ ἡσύχαζε, ἔτσι κι' ἂν ἦταν σύμφωνος μ' ἓνα μωρό.

Ἔως τόσο, τοῦτο δὲν ἦταν τῆς ἴδιας γνώμης.

— Ἐγὼ ἀφεντικὸ, ἀπαντᾷ, λέω πὼς δὲν εἶναι καλά. Πρέπει νὰ ραχατέψει. Μουγκρίζει ὅλη τὴ νύχτα, μὰ τὸ θεό.

Εἶχε σοδαρὸ τόνο, πού ἦταν ἀστείο γιὰ τὴν ἡλικία του, βλέποντας πὼς τοῦ ἔδιναν σημασία. Ἐφυγε ὅμως μὲ βρισὲς, πού ἔκκνεν μὲ τὸ πρῶτο ν' ἀνεμιστῆ ὅλη ἡ σοδαρότητα.

Ἐτσι ζεύτηκε καὶ κείνη τὴ μέρα τὸ ἄρρωστο ζό. Ὁ ζευγάς ὁ Χρῆστος, ἓνα νέο παιδί πού ἦταν πάντα ὄλο κέφι, δὲ μιλιόταν. Ἀλλες φορὸς ὄλος ὁ κάμπος γέμιζε ἀπ' τὸ τραγοῦδι του. Τώρα, ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα, ἔδγαζε μονάχα μιὰ ἀδύνατη φωνή, γιὰ νὰ λαλήσει τὰ βόδια.

— Ἄϊντε, ρὲ Σαρρή ! δεῖξ' το, ρὲ, πὼς εἶσαι παληκάρη ! Γιούργια ! ἄ !

Μὰ ὁ Σαρρής εἶχε ἀποκάνει πιά. Ἡ πληγὴ του, ἴσα μὲ μιὰ ἀνοιχτὴ χοῦφτα, γιάλιζε κατκόκκινη μὲς στὸν ἥλιο. Ἦταν ἓνα ἐμπιασμένο στόμα ἀπ' ὅπου ἔφρευγε, λίγη-λίγη, ἡ ζωὴ του. Ἐτσι θαρροῦσε κανεῖς. Εἶχε κατεβάσει τὸ μεγάλο κεφάλι του καὶ τραβοῦσε σιγά-σιγά, ὄλο τραβοῦσε τ' ἀλέτρι. Ὁ ζευγάς δὲν ἀκουμποῦσε κὰν ἀπάνω του τὴν τσέντρα. Τ' ἄφινε νὰ πηγαίνει μονάχο του, γιὰτὶ νοιάζον.

ταν μὴν κάνει ἀμαρτία. Μιὰ στιγμὴ τὸ βόδι ἔγυρε κι' ἔπεσε μὲ τὴ μιὰ μπάντα χάμου. Ἀπ' τὸ στόμα του ἔτρεχαν πηχτὰ σάλια. Ἐμούγκριζε. Ἐνα κομμάτι φρέσκο χῶμα κόλλησε σ' ὄλο τὸ μέρος τῆς πληγῆς. Ὁ ζευγάς ἔσκυψε καὶ τὸ σκούπισε, ἀλαφριά-ἀλαφριά, μὲ τὸ μανίκι του.

Τὸ μεσημέρι ἀμόλαραν τὰ ζὰ ἐκεῖ κοντὰ καὶ κάθησαν νὰ φᾶν κι' οἱ ζευγάδες. Ἡ ἀκεριά τοῦ Χρῆστου ἔκανε νὰ κατσοφιάσει ὅλη ἡ παρέα. Στὸ τέλος ὁ Περγαμιὸς πῆρε τὸ λόγο.

— Αὐτὸ μωρὸ δὲν τὸ σηκώνει μητὲ Θεός, μητὲ Τοῦρκος ! Κι' ἓνα ζὸ πού γέρασε, μωρὸ, στὸ τσιφλίκι, φτοῦ !

Ἐφτυσε χάμου ἀπὸ ντροπὴ.

— Τί τὸν ἀνεκατέυεις τὸ θεό, κάνει ἓνας ἄλλος. Δὲν εἶδες χτὲς πού ἔδιωχνε τὸ Λημιὸ, ἓναν ἄνθρωπο πού σώθηκν οἱ μέρες του ; Τί θέλεις νὰ τὸ κάνει τὸ βόδι ;

— Ἄ ! ἄ ! ὅσο γι' αὐτὸ, σωστά. Ὁ Λημιὸς δὲν κοστίζει γι' αὐτὸν πιὸ πολὺ ἀπ' τὸ βόδι, νᾶσαι σίγουρος.

Τοῦτος ὁ τελευταῖος λόγος εἰπώθηκε τόσο ἀπλά, σὰν τὸ πιὸ συνηθισμένο πράμα τοῦ κόσμου. Ἔως τόσο ἡ κουδέντα κόπηκε, σὰ νὰ ἔγινε σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ κάτι σοβαρό. Ὁ Περγαμιὸς μονάχα μουρμούριζε μὲς στὰ δόντια του σκεφτικὸς.

— Σίγουρα, δὲν κοστίζει πιὸ πολὺ.

Καὶ τότες ὄλοι κατάλαβαν πὼς τὸ ἴδιο πράμα τοὺς ἔκκανε νὰ πέσουν σὲ συλλογὴ. Ἐπρόσεχαν στὴ σημασία πού εἶχε ἡ ζωὴ τους κι' ἔφταναν στὸ ἀπλὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἄξιζε οὔτε ὅσο ἓνα βόδι. Ὅμως καὶ ἓνα βόδι, πού ἔχει περισσότερη ἀξία ἀπ' αὐτοὺς, δὲν μπορεῖ νὰ φοφήσει ἡσυχά, δὲν ἔχει τόσο δικαίωμα, μ' ὄλον πού θὰ ἔχει γεράσει δουλεύοντας. Τὸ λοιπὸν πόσο τιποτένια πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀξία ἡ δική τους ;

Στὸ μεταξὺ αὐτὸ ἤρτε ὁ κιαγιὰς γιὰ ν' ἀνεγορέψει νὰ δάλουν πάλι μπρὸς τὰ ζευγάρια. Ὅλοι σηκώθηκαν ἓνας-ἓνας κι' ἔπιασαν νὰ ζεύουν. Μόνον ὁ Χρῆστος ἀργοποροῦσε. Πῆγε κοντὰ στὸ Σαρρή. Τὸ ἄρρωστο βόδι δὲν εἶχε δάλει στὸ στόμα του μηδὲ πράσινο φύλλο. Εἶχε γύρει τὸ κεφάλι του καταγίς καὶ δὲ σάλευε. Ἐκλεινε τὰ μεγάλα, τσιμπλιασμένα μάτια του πολλὴ ὦρα, τ' ἀνοίγε μιὰ καὶ πάλι τὰ

σφαλοῦσε, σιγά. Ὁ ζευγάς τὸ χάδεψε στὴν πλάτη. Τὸ ζῶ πῆγε κι' ἤρτε δλάκερο ἀπὸ ἓνα δυνατὸ τρεμούλιασμα. Τέλος ὁ Χρήστος, σὰ νὰ πῆρε ἀπόφαση, ἔλυσε τὸ σκοινὶ πού ἦταν δεμένο, ἀπ' τὸ δέντρο. Γυρίζει στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς λέει :

— Γειά σας, παιδιά.

Ἄλλοι τὸν κοίταζαν ξαφνισμένοι. Τὰ μάτια τοῦ κιαγιά ἀξάφνα ἀγρίεψαν πὺ πολὺ. Ὁ Χρήστος, ἔκανε νὰ πάρει τὸ δρόμο γιὰ τὸ τσιφλίκι.

Ἄλλοι κιαγιάς μ' ἓνα σάλτο βρέθηκε κοντά του.

— Ποῦ πᾶς; τοῦ λέει μὲ δυνατὴ φωνή.

Ἄλλος ἦταν ἀτάραχος.

— Τὸ πᾶω νὰ ψοφήσει ἡσυχα, ἀπαντᾷ δείχνοντας τὸ βῶδι.

Ἄλλο κιαγιάς ἄφρισε. Εἶχε πειραχτῆ καὶ στὸ φιλότιμο.

— Ζέψε σοῦ λέω! Τὰ πεθαμένα σου, ζέψε το!

Μὰ δὲν πρόφταζε νὰ τελειώσει τὸ λόγο, ὅταν ὁ ἄλλος χύμηξε ἀπάνω του. Τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὰ στήθια καὶ τὸν τράβηξε μιὰ, σὰν ὄλος ἐκεῖνος ὁ ἀντρακος νάτκν ἓνα φιλὸ δεντράκι πού τὸ δέρνει ὁ ἀγέρας.

— Σκύλο! μούγκρισε ὁ ζευγάς. Σοῦ ἀλλάζω τὴν πίστη!

Ἄλλοι αὐτὰ ἔγιναν ἔτσι ξαφνικά πού εἰ ἄλλοι εἰ ζευγάδες στέκουνταν σκιστισμένοι. Ἄλλο τόσο χαμένος ἦταν ὁ κιαγιάς. Ἄλλο τέτοιο φέρεσιμο, ἀπὸ ἓνα μπαγάσα, ἦταν ὄξω ἀπὸ τὸ νοῦ. Μὰ ὅταν ἔκανε νὰ συνέρττει ἀπ' τὴν ταραχὴ, εἶχαν μαζευτῆ γύρω ὄλοι εἰ ζευγάδες. Τοὺς κοίταξε μὲς στὰ μούτρα καὶ μπόρεσε νὰ προσέξει πὺς κανεὶς δὲ χαμήλωνε τὰ μάτια. Ἄλλοι ἦταν ἀποφασισμένοι καὶ τὸ κατάλαβε. ἔκανε ἓνα περήφανο κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ἔπιασε μὲ τὸ χέρι του τὸ χέρι πού τὸν ἔσφιγγε καὶ λευτέρωσε τὴν καναθέσσα του. Κοίταξε ἄλλη μιὰ κατὰματα τὸ Χρήστο :

— Θὰ τὰ βροῦμε, ψοφήμι! τοῦ εἶπε κι' ἔφυγε.

Τὴ νύχτα τὸ ἄρρωστο βῶδι χειροτέρευσε. Ἄναστέναζε σὰν ἄνθρωπος. Ὄταν ὄλοι εἶχαν πλαγιάσει στὸ τσιφλίκι, ὁ κιαγιάς ζῶπνησε τὸ μικρὸ παραγιό. Κατέβηκαν μαζὺ στὸ ἀχοῦρι. ἦταν ἀμύλητος καὶ συλλογισμένος. Γονάτισε κοντὰ στὸ βῶδι καὶ τὸ κοίταξε πολλὴ ὥρα. Μέσα στὰ μάτια του, κόκ-

κινα ἀπ' τὴν ἀγρύπνια, ἦταν χυμένη ἢ πίκρα, μιὰ θολή, πολλὴ φιλή τσίπκ, ὅμοια μὲ τὰ μάτια ἓνὸς ἀνθρώπου πού κλιγεται στὸν πυρετό. Ἄπ' τὸ μεσημέρι εἶχε κλειστῆ στὸ γιατάκι του καὶ ζῶγιαζε τὸ φέρεσιμό του. ἔτσι πού ἦταν θρησκός, ἔβλεπε τὴν παλιαθρωπιὰ του σὰν ἓνα ἀσυχώρετο ἀμάρτημα. Τὸ χρέος καὶ ἡ δουλιὰ ἔμπκιναν τώρα πίσω-πίσω στὴ γραμμὴ.

Σηκώθηκε, πῆρε ἀπ' τὸ ράφι ἓνα βάζο ἀλοιφή κι' ἄλειψε τὴν πληγὴ τοῦ βοδοῦ.

— Φουκαρά Σαρρή, μουρμούριζε, τί νὰ σὲ κάνω;

Κι' ὄλο χάδεβε τὸ ἄρρωστο ζῶ μὲ τρυφερότητα, σὰ μιὰ γυναίκα.

Σὲ δυὸ μέρες τὸ βῶδι ψόφησε. Δὲν πέρασε μιὰ ὀδομάδα καὶ τὸ ἀκολούθησε κι' ὁ Λημιός. Τὸν καταπῆρε. Παρκαμιλοῦσε δλάκερη μιὰ νύχτα. ἔβλεπε φαντάσματα, ἓναν ἄνθρωπο μὲ κόκκινο μούτρο καὶ μὲ πράσινα μάτια, πού τὸν κοίταζαν ἐπιμονα. Μὲ τὸ φῶς πού ἔβγαυνε μέσκα ἀπὸ κείνα τὰ μεγάλα μάτια ὄλα γίνονταν πράσινα. Ὁ κάμπος ὄλος εἶχε πρασινίσει. Εἶχαν φυτρώσει τὰ στάχια. Μόλις εἶχε βρέξει. Ἄγγιζες τὰ πράσινα στάχια μὲ τὴ χουφτα σου καὶ γίνονταν μούσκεμα ἀπ' τὴν δροσιὰ. Κατὰ τὴν αὐγὴ εἶδε τὴ γυναίκα του. Μουρμούριζε τῶνομά της. ἔπειτα ξεψύχισε.

Ἄλλοι εἰ παραγιὸι ἀγρύπνησαν δίπλα του. Πῆγαν καὶ εἰδοποίησαν τὸν κιαγιά. Στὴν ἀρχή, πρὶν τὸ καλοσκεφτῆ, σήκωσε τίς πλάτες ἀδιάφορα :

— Αὔριο νὰ μηνύσετε νᾶρτει στὸν τόπο του ὁ Ἄγιασματινός! εἶπε.

Μὰ ἔπειτα, σὰν θάψανε τὸ Λημιό κι' ὕστερα, πῆγε καὶ σήκωσε τὸ μαξιλάρι του. Βρῆκε ἀπὸ κάτου μιὰ γλυτζα σμένη σακκούλα καὶ ἓνα μικρὸ πακέτο πού μέσκα ἦταν τυλιμένο ἓνα φ-ωχικὸ χρωματιστὸ τσίτι, ἔξ-ἔφτὰ πήχας. Ὄταν θὰ γύριζε ὁ Λημιός στὸ νησι, θὰ τὸ πῆγαινε στὴ γυναίκα του.

Ἄλλο κιαγιάς πῆρε παράμερα τὸν Ἄδβαλιώτη μὲ τὰ γαλιὰ καὶ τὸν ἔβαλε νὰ γράφει ἀπὸ μέρος του ἓνα γράμμα γιὰ τὴν Δημό. Χρειαστῆκε μιὰ ὥρα ὡς πού νὰ τελειώσει.

Ἄλλο κιαγιάς ὀπαγόρευε :

— «Ο άντρας σου στάθηκε πολύ κακότηχος. Βασανίζου-
ταν μήνες τώρα. Τόν θάψαμε κοντά στο τριφλίκι, κάτω από
ένα λευκό. Έγώ, ο κιαγιάς, που σε γράφω, θα νοιάζομαι
για το καντήλι του, να μη σβύσει όλη τη χρονιά. Όλοι εί-
μαστε άμαρτωλοί. Σε χαιρετώ.»

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Η ΓΙΑΓΙΑ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ

Βασιλική την είχαν θεμένη, μα έμεις τη λέγαμε γιαγιά
Βασιλοπούλα και όλοι την ξέρανε και τη λέγανε Βασιλοπούλα
από τα μικράτα της. Κι' αυτό, γιατί ήταν μοναχοκόρη μέσα
σε έξι αδέρφια, που στέλναν τα καλά και τ' αγαθά, σαν
κατεβαίναν τα καΐκια από τη Βλαχιά, και περήφανη και
παράξενη όσο καμιά.

Τώρα πιά ήταν η γιαγιά Βασιλοπούλα ως όγδοντατριώ
χρονώ. Ψηλή, πρώτο μπόι, είχε φυλάξει — παράξενο για την
ήλικία της — μιάν αναλογία σε πάχος δυσεύρετη.

Έτσι ψηλή, καλοκαμωμένη και σβέλτα που ήταν, αν την
έντυνες νεανικά και της σκέπάζες το χιονάσπρο κεφάλι μ'
ένα μαντήλι, θα γελοῦσες τόν καθένα πως κείνη που έδλεπε
σκεπασμένη, ήτανε μιὰ κοπέλα είκοσιπέντε χρονώ.

Η γιαγιά Βασιλοπούλα ζούσε χρόνια τώρα στο χωριό σ'
ένα «πυργέλι».

Τό «πυργέλι» και κάτι ελιώνες ήτανε ό,τι είχε απομείνει
από τη μεγάλη της προίκα, σπίτια, μαγαζιά, πράματα.

Α! εκείνο τό «πυργέλι» που έμοιαζε σά συμμαζεμένο
άσπροπούλι στην άκρη του χωριού, κει' άπάν' από τόν ε-
λιόκαμπο, πόσο όμορφο ήτανε και πόσο άγαπημένο για τη
γιαγιά Βασιλοπούλα!

Όλη μέρα με κείνο παράδερνε. Διάρμιζε, πότιζε, έσιαζε

την κρεβατή, μάζευε τα κυπαρισσόμηλα, που πέφτανε κάθε
λίγο «τάκ» από τό κυπαρίτσι, ήϊκανένα ξερόφυλλο, που ξεκολ-
λούσε από την κληματαριά και σύρονταν στις πλάκες θροί-
ζοντας σαν ταφταδέλιο, πηγινοερχόμενη πάντα μες στην
άπλόχωρη, πλακοστρωμένη αυλή της, μιλώντας με τα λου-
λουδία της, με τα πουλιά, με τη γάτα της.

Μπαίνοντας την οξώπορτα δεξιά μεριά, ήτανε τό σπίτι που
κρατούσε τα δυό τρίτα του σπιτιότου όλου.

Σ' όλο τό μάκρος του σπιτιού ως έναμισυ μέτρο πλάτος,
αυλή πλακοστρωμένη με άσπρες, άκράτες, φωκιανές πλάκες
και με πεζούλι στην άκρη, που έφραζε όλο τόν άλλο τόπο,
σκαμμένο και φυτεμένο, τό περιβολάκι της γιαγιάς Βασι-
λοπούλας.

Μέσ' από την οξώπορτα ήτανε ένας κόκκινος θάτος, που
άπλωνότανε πάνω από την πόρτα και στη ράχη του αλλό-
τοιχου, πλουμιστός.

Στό πεζούλι άράδα πλήθος γλάστρες, με τζιράνικ, γαρου-
φαλιές, μπιγόνιες, νατουράλια και κάτω μέτα στο περιβολάκι
της πορτοκαλιές, φραπιές, μιάν ίρικιά που άνε τα μύρια
γλυκά ίρικια, μιὰ βαγιούδα—πώς την άγάπηγε η γιαγιά Βα-
σιλοπούλα!—και όλόγυρα τριανταφυλλιές, άψιθιές, λκλέδες,
ματζουράνες, διόσμιοι, πάντα φρεσκοσκαμμένα, πάντα νοικ-
σμένα, «τούτου να μην του πκτήσ' του κρυγιώμα, κι τ' άλ-
λου να μην του σκασ' του κάμα».

Και μετς άλλο δεν είχαμε στο νοῦ μας, σαν ήμαστε παι-
διά, τότε θα πάμε στις γιαγιάς Βασιλοπούλας.

—Όμορφα, έλεγε η μάνα μας, όμορφα, μην πάτε στα
λουλουδία, μην άγγίζετε, ό,τι θέλετε στη γιαγιά λέτε το.

Και μετς κουνούσαμε τα κεφάλια, άνυπόμονα, σαν τ' αλο-
γα που βιάζονται να κινήσουν και πηγαίναμε χειροπιασμένες.

Η γιαγιά μας άπάντεχε πάντα, καθισμένη μπρός στην
πόρτα της ανακούρκουδα.

— Βρέ καλώστα τσι καλώστα,

πάρι μιὰ βιργούδα, ός τα.

Τραγούδα η γιαγιά Βασιλοπούλα, ενώ πέφταμε μετς στην
άγκαλιά της.

— Ἄμ' τούτου τοῦ ἀραπνοῦδ', ἀμ' τούτη γ' ἡ μεταξου-
τή!! Ἄφριμ, καλὰ μουρά· ἀμ' ποῖός μουρίζ' σκουλιό, ποῖός;
Μ' ἔλεγε «μεταξουτή», γιατί εἶχα πολλές παραξενιές.

Ἐπερνε τὴν ἀδερφή μου στὰ γόνατά της καὶ τὴν χιτῶ-
λόγα, μὰ γὼ ἡ «μεταξουτή» τῆς ξεφουγα μὲ τρόπο κι' ἀρ-
χιζα νὰ τριγυρνῶ στὸ σπίτι.

Ἡ γιαγιά ποῦ εἶχε ταξιδέψει πολὺ, εἶχε ὁμορφα πράμα-
τα καὶ στὸ «καλὸ σπῖτ'» καὶ στὸν δξάτο καὶ στὰ γιαλοντό-
λαπά της, ὅλα ὁμορφοταιριασμένα μ' ἓνα γούστο χριτωμένο
κι' ἀρχοντικό.

Καὶ γὼ πῆγαινα καὶ τὰ περιεργαζόμουν ὅλα, ὡς ποῦ ἡ
φωνὴ τῆς γιαγιάς Βασιλοπούλας μ' ἔδρισκε ξεχασμένη μπρὸς
σὲ καμιὰ εἰκόνα, ἢ σκαλωμένη σὲ καμιὰ κινέκλα, ἢ κι' ἀ-
πάνω στὶς στοιδιασμένες μαξιλάρες τοῦ καναπέ νὰ φροντίζω
νὰ φτάσω κάπου.

Τότε κουτρουβάλιζα, ἔσιαχνα—τὸ κατὰ δύναμη—τὰ χιλα-
σμένα καὶ κατέβαινα τρέχοντας.

—Νᾶμι γιαγιούλα!

—Ποῦ λιέσαι, κάτσι ἔδωνα, κοντά μ'..... κι' ἀπλωνε πάνω
στὸ σκαλί μιὰ δίπλα τῆς φούστας της γιὰ νὰ καθίσω.

Καὶ γὼ κάθιζα σὰν κατὰδικος καὶ σὲ λιγάκι ξέσπαζα
στὰ κρόσια τοῦ σαλιοῦ της καὶ στὶς ἄκρες τοῦ τσεμπεριοῦ
της, ποῦ τυλιγόντανε στὸ κεφάλι της γύρω μαζὺ μὲ τίς ἀ-
σημένιες πλεξούδες της.

—Μέλα μι κόρ', μόλα μι, ἔλεγε νευριάζοντας ἀπὸ τὰ
ψαξιματά μου, ὡς ποῦ ἔπερνα πάλι τὴν ἀποματίδα της καὶ
πῆγαινα νὰ νοικοκυρέψω τοῦ «πριβουλούδ'».

Ἡ μιὰν ἀνοιξιὰτικη πρωϊνὴ μὲ πῆρε μαζὺ της στὴν ἐκκλη-
σιὰ, περνώντας ἀπὸ τὸ σπίτι μας καὶ σὰν ἀπόλυτε, πῆγαμε
στὸ σπίτι της.

Ἡ χαρὰ μου ἦτανε μοναδική, γιατί θὰ ἤμουνα ἀπὸ τὸ
πρωτὶ στὴ γιαγιά Βασιλοπούλα καὶ μοναχὴ μου.

Ἡ γιαγιά μ' ἀφήκε στὴν ἀύλῃ γιὰ νὰ πάει νὰ ξαλλάξει
«τὰ ἀπέτα κόρ' νὰ κατιῶ νὰ ρίξου σοῦπα».

Ἡ ἀκράτη ἀύλῃ καὶ τὰ κινουργιουφουντωμένα δέντρα

λαμποκοπούσανε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Οἱ μέλισσες βουίζανε ἀνθολογώντας, οἱ πεταλούδες κυ-
νηγιούντανε καὶ γὼ ἀφανίζομουν νὰ στέκω, μὲ τὸ κεφάλι
ψηλὰ, γιὰ νὰ δῶ μέσα στὸ πυκνὸ κυπαρίσσι τὰ πευλιὰ ποῦ
ξεφωνίζανε ἀπὸ χαρές.

Ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα φώναξε ἀπὸ πάνω ἀκούοντας τόση
ἡσυχία ἀπὸ μένα.

—Ἐπιασις καμιὰ πιταλιὰ, ἔ;

—Ὅχι γιαγιά!

Καὶ βάλθηκα νὰ πιάσω μιὰν ἄσπρη πεταλούδα. Αὐτὴ ἔ-
φευγε κατὰ τὴν δξώπορτα καὶ ἔτσι μὲ πῆγε μπρὸς σὲ μιὰ
πορτοκαλίτσα κι' ἀπὸ κει πάει ψηλὰ μέσα στὸ ἥλιοφῶς.

Ἀπάνω σὲ ὀλητὴ στρογγυλὴ, ὀλοπράσινη πορτοκαλίτσα
παρόμοιο μὲ πεταλούδι χιονάτο, λαμπρὸ ἓνα πορτοκαλάνθι
μοναδικὸ ξεχώριζε.

Ἡ καρδιά μου λαχτάρισε νὰ τῶχα.

Ἀνέβηκα στὸ πεζούλι, χαλώντας τὰ λουλούδια στὶς γλά-
στρες, ἔπιασα τὸ κλωναράκι του καὶ τὸ μύρισα. Ὑστερα
τὸ ἔκοψα καὶ κατέβηκα.

Μὲ τὸ πορτοκαλάνθι μέσα στὴ φύχτα βάλθηκα νὰ σερ-
γιωνίζω στὴν ἀύλῃ καὶ νὰ τοῦ μιλῶ, κάνοντάς του χάδια
καὶ φιλήματα—λουλουδάκι μου, ἀσπρούλι, ἀσπρουλάκι μου,
ἔχεις καὶ χρυσὰ κομπάκια, ἔ, ἔ;... νὰ εἶμαστε ἀδερφάκια ἔ;
ἔλα νὰ εἶμαστε ἀδερφάκια... μικρουλάκι ποῦ εἶσαι...
ἔσύ... ἔσύ...

Ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα κατέβηκε.

—Μὲ ποιόνιν ἀθλουγᾶς, ματέλια μ';

—Νᾶ, γιαγιούλα, μὲ τοῦτο. Καὶ ζύγωσε.

Ἄνοιξα καὶ τίς δυὸ φύχτες μου ὀλόχαρη, στρέφοντας
πρὸς τὴ γιαγιά. Μὰ ἀντὶ νὰ τῆνε δῶ νὰ χαίρεται καὶ κείνη,
τὴν εἶδα νὰ γίνετα ἀγνώριστη ἀπὸ θυμὸ καὶ νὰ φεύγει τρε-
χάτη κατὰ τὴν πορτοκαλίτσα.

—Ἀντύχημ' ἔκουφες τοὺν ἀθὸ! θρὲ διάτανι, μὲ κατακό-
λασις. Τοὺν ἀθὸ νὰ κόψ' τοὺν πρώτου ποῦ ἔκανι· τσί τοὺν
καυάρουνα τοῦ πουργὸ σὰν ἰδιάβινι... Στάσου νὰ σὶ δειξοῦ
γὼ, ἄλλο μιὰ βουλά, στάσου...

Τὴν κοίταζα χωρὶς φόβο καὶ μὲ πολλὴ περιέργεια, ποὺ πη-
γαينوερχότανε βλέποντας τὶς γλάστρες καὶ μονολογώντας.

Ποτὲ δὲν τὴν εἶχα δεῖ ἔτσι θυμωμένη τὴ γιαγιὰ Βασιλο-
πούλα.

Γύρισα καὶ εἶδα τὸν «ἄθό» μέσα στὴ φούχτα μου. Ἐνα μι-
κρούλι λουλουδάκι. Πῆρα καὶ πῆγα κοντὰ της.

— Γιαγιάκα, δέ το, μιὰ σταλίτσα εἶναι, τῆς εἶπα γελαστή.

— Τώρα, τώρα ἰσὺ, κιντὶ κιντὶ...

Γύρισα κ' ἔφυγα.

Ἡ γιαγια Βασιλοπούλα, σὰν ἐβόλεψε τὶς γλάστρες της,
ἔβαλε μιὰν ἀνεμόσκαλα στὸν τοῖχο τῆς κουζίνας, ποὺ ἦταν
ξεχωριστὴ κάτ' ἀπὸ τὸ μεγάλο κυπαρίσσι κι' ἀνέβηκε, ἔστρω-
σε μιὰν ἄσπρη, μαλακὴ προδιὰ στὰ κεραμίδια, ἔδωκε κι' ἕνα
μαξιλάρι καὶ κατέβηκε.

Πῆρε τὸ σκιολεῖ τῆς μπουγάδας, τὸ ἔδεσε στὴ μέση μου κ'
ὑστερα παίρνοντάς με ἀγκαλιὰ, μ' ἀνέβηκε στὴ στέγασή τῆς
κουζίνας, μ' ἀπόθεσε πάνω στὴν προδιὰ, ἔδεσε καὶ τὶς δυὸ
ἄκρες τοῦ σκιολεῖ ὀλόγουρα στὸ κυπαρίσσι καὶ κατέβηκε.

Δὲν ἔδωγα τσιμουδιά.

Ἀπὸ κάτω τὴν ἄκουγα νὰ ταραζεῖ τὸ αὐτολέμονο καὶ σὲ
λίγῳ ἀνέβηκε φέρνοντάς μου σ' ἕνα βαθὺ, «τσινένιο» πιά-
το σοῦπα καὶ κρέας καὶ ψωμί.

Ἐφαγα καλὰ καλὰ κ' ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦρθε καὶ
πῆρε τὸ πιάτο καὶ τὸ «μεσάλι» λέγοντας :

— Τώρα γύρι νὰ τμηθῆς. Ἐγυρα.

Σὰν ἐξύπνησα, ὁ κόκκινος ἥλιος μὲ κοίταζε πάνω ἀπὸ τὸν
ἄγιο Διὰ τῆς Ἀμυλῆς, πηγαίνοντας νὰ κοιμηθῆ μὲ τὴ σει-
ρά του.

Ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦρθε, μὲ τύλιξε μέσα στὸ χράμι,
ποὺ μ' ἔχε σκεπασμένη καὶ μὲ κατέδασε, τραγουδώντας με :

«Τούτου τοῦ μιταξουτέλι
νὰ τοῦ δαίρου κουματέλι».

Μὰ τώρα πιά ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦταν ὀγδοντατριῶ
χρονῶ καὶ γὼ ἡ μιταξουτὴ ἡμουν κοπέλα.

Ἀπάνω στὸν ὀξάτο σ' ἕνα κρεβάτι μιλακὸ κι' ἀκράτο,

κείτεται ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα, ποὺ δὲν ἤξαιρε τί θὰ πεῖ
«τσιφάλι».

Ἐπεσε μιὰν ἀνοιξιὰτικὴ πρωινῆ, κ' ἔπεσε γιὰ νὰ μὴ
σηκωθῆ πιά.

Καθόμουν κοντὰ της καὶ τὴ νοιαζόμουν. τῆς γύριζα τὰ
μαξιλάρια, μετακινούσα τὸ μισόνεκρο κερμί της, δροσίζα
τὰ χεῖλια της μὲ βρεγμένη γάζα καὶ κελνὴ ψιθύριζε κάθε
φορὰ «ἴφτσή μ'... ἴφτσή μ'».

— Ἄντι, μανέλι μ', κατέδα κουμάτ' νὰ πάρ'ς τν' ἀνεσα-
μιὰ σ'. Δός μι μιὰ γλιούδα νιρέλι' τσί ἄντι· μοῦ λείει ἕνα πρῶτ'
χτυπώντας με μὲ τὴ δεντάγια ποὺ κρατοῦσε στὸ κινούμενο
χέρι της.

Τῆς ἔδωσα τὸ νερὸ καὶ σὲ λίγο κατέβηκα στὴν αὐλή.

Καθένας θὰ λαχτάριζε ἀπὸ τὴ χαρὰ, ποὺ θὰ τοῦ πλημ-
μύριζε τὰ στήθια, σὰ δροσάτο ἀέρι, μέσα σὲ κελνὴ τὴν ἡ-
λιοχαρὰ καὶ στὰ χρώματα. Ἀνάμεσα σὲ κελνὴ τὴ μεγάλη,
ἀνοιξιὰτικὴ σιωπὴ τῆς ἐξοχῆς, ποὺ ἀκούει κανεὶς τό-
σους θόρυβους μέσα του, ποὺ μοιάζουν μὲ θρικμβευτικὰ
τραγούδια, ποὺ σὲ κυριεύουν καὶ σὲ συνεπαίρουν, πῆγα
πολλὲς φορὰς μὲ μισόκλειστα μάτια, μὴ ξέροντας πὼς πατῶ
στὸ χῶμα.

Ἄ! ἔτσι θὰ πηγαίνει ὁ ἀητὸς ὁ ἀσπροφτέρουγος, παί-
ζοντας ἀγάλι' ἀγάλια τὰ φτερά του σὰν ἀποξεχασμένος ἀ-
γάμεσος τοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ καὶ μιᾶς πράσινης βουνοκορ-
φῆς. Ἐτσι θὰ πηγαίνει γιὰ ν' ἀνεσάνει ἀπὸ τὸ φῆλος του τὰ
μῦρα ποὺ στέλνει ἡ γῆς ἀπάνου, ἀπὸ τὶς καταπράσινες ρε-
ματιὰς μὲ τὰ βότανά τους καὶ τὰ πλουμιστὰ, καλοβολεμένα
περιβόλια, σὰν ὁ ἀνοιξιὰτικος, καθάριος ἥλιος ταιριάζει τὸ
χρυσάφι του μὲ τὰ βελούδια τῆς θάλασσας καὶ τὰ ἀτλάζια
τῶν νέων φύλλων.

Ἐτσι πῆγα καὶ κελνὴ τὴ μέρα ἀνάμεσα σ' ἕλες τὶς ὀ-
μορφάδες τῆς ἀνοιξῆς· καὶ ξεχάστηκα, ὡς ποὺ ἄκουσα τὸ δογ-
γητὸ τῆς γιαγιᾶς Βασιλοπούλας.

Γύρισα νὰ πάγω μέσα καὶ περνώντας κοντὰ ἀπὸ τὴν πορ-
τοκαλίτσα ποὺ εἶχε μεγαλώσει κι' αὐτὴ, ἔκοψα ἕνα κλωνα-
ράκι μὲ «ἄθό».

— Μύρισε, γιαγιά, της είπα ανεβάζοντάς.

Πήρε το κλωναράκι, το μύρισε, το γύρισε από πικτού κοιτάζοντάς το και το χείδεψε.

Τὰ μάτια της πέρασε μιάν αστρική ανάμνησης.

— Ίσὺ τὸν ἔκουφισ τὸν πρώτουν ἀθὲ, ἰσὺ δὲν τὸν ἔκουφισ ;

— Ναί γιαγιά· τὸ θυμάσαι ;

Γέλασε.

— Ἄμ' δὲν τοῦ θυμοῦμι ; Ἄμ' γροῖκουμ' λουλούδ' μί σένα ; ὡς τὰ τώρα δὰ ἡ νοῦς εἶνι ἔπ' δαίς βλαττὸ τσ' ἀθὲ νὰ τὸν κόψεις. Μιταξουτή, μιταξουτή ! ! . . .

Μυρίστηκε πάλι τὸ πορτοκλάνθι κ' ὕστερα γύρισε καὶ με κοίταξε καλά.

— Νά, δάν' του στὴν τρχ'λιά σ'... Ἔλα τῆ σ' πρέπ', εἶπε βλέποντάς με σὰ ντροπιασμένη.

Τὸ πήρα καὶ τὸ πέρασα μέσα στ' ἀνοιγμα τοῦ ντεκολτέ μου κ' ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα χαμογέλασε ἱκανοποιημένη ψιθυρίζοντας

— Χαλάλι' σ'.

Καὶ γυρίζοντας τὸ κεφάλι της, ἀποκοιμήθηκε χαμογελαστή.

ΜΑΡΙΑ ΚΛΩΝΑΡΗ

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

— ΑΠ' ΤΟ ΡΟΜΑΝΤΖΟ «ΘΕΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ» —

[Ὁ «Θάνατος τοῦ Θείου Ἀγγέλου» εἶναι τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Παναΐτ Ιστράτι «Θεῖος Ἀγγελοσ». Καὶ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα βιβλία τοῦ Π. Ιστράτι, ὁ Ἀδριανός, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλοσ παρὰ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, διηγεῖται τὴν ἱστορία τοῦ Θείου τοῦ Ἀγγέλου, ἀδερφοῦ τῆς μητέρας τοῦ Ζωῖτσας καὶ τοῦ Θείου τοῦ Δήμου.

Ὁ Ἀδριανός, σκολειαρόπουλο ἀκόμα, πήγαινε συχνὰ καὶ περνοῦσε τίς μεγάλες γιορτὲς στὸ συνοικισμό Μπακλντοβινέστι μὲ τὴ χήρα μητέρα του στὸ σπίτι τοῦ Θείου τοῦ Δήμου. Στὸν ἴδιο συνοικισμό κκοινοῦσε κ' ὁ ἄλλοσ του θεῖοσ, ὁ καλὸσ νοικοκύρης καὶ λεβεντάθρωποσ Ἀγγελοσ. «Ὁμορφάθρωποσ, ἀψηλὸσ, σφιχτοδεμένος... μὲ περιποιημένη γενειάδα καὶ μὲ ὠραία καὶ φριζαρισμένα φαρὰ μαλλιά», μὲ χτήματα καὶ μαγαζὶ ἀπάνου στὸν ἀμαξιτὸ τὸ δρόμο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν Μπραίλα στὸ συνοικισμό Μπακλντοβινέστι. Ὁ Ἀγγελοσ, σ' ὅλα του ἀπάνου-κάτου τυχερός, στάθηκε πολὺ ἀτυχοσ οἰκογενειάρχης. Ἡ γυναίκα του «μιάν ἀνόητη, ὑπουλη καὶ ἀνάξα νὰ κοιτάξει ἕνα τέτοιο νοικοκυριὸ καὶ ἐρώμα τοῦ σιχαμοῦ κοιμούτανε ὥρες δλόκληρες στὸν ἴσκιο, μ' ἀνοιχτὸ καὶ γεμάτο μύγες τὸ στόμα καὶ μὲ τὸ παιδί δίπλα της βουτημένο στὶς βρωμιές». Τὰ ζωντανὰ ξεραίνόντουσαν ἀπὸ τὴ δίψα... κ' ἦταν σπίτι κ' αὐλὲς ἐμπᾶτε σκύλοι ἀλέστετε».

Ὁ Ἀδριανός θυμάται ποὺ εἶδε μιὰ καλοκαιριάτικη μέρα τὸ θεῖο του νὰ σπᾶνει τὰ καταμυιγιοφτυσμένα τζάμια τοῦ σπιτιοῦ του κ' ἡ γυναίκα του δὲν ταραχτήκε διόλου, «ἐξακολουθοῦσε νὰ κοιμάται». Ὁ ἄντρασ της περνώντας πλάτης τὴν κοίταξε ποὺ κοιμότανε καὶ ροχάλιζε, τῆς τίναξε ἕνα μεγάλο μεγάλο φτυσίδι στὸ πρόσωπο κ' ἔφυγε. Ἐπὶ τέλους πούλησε ὅλα του τὰ ζωντανὰ καὶ παράτησε τὸ σπίτι του καὶ δὲν πήγαινε παρὰ μιὰ φορὰ τὸ μήνα. Πικραμένος πιά κ' εἶται σάν προσδαλμένος «ποὺ ἀγάπησε καὶ πήρε τὴν πιὸ ἕμορφη γυναίκα τῆς ἐπαρχίας, χωρὶς νὰ κοιτάξει τίποτα ἄλλο», ἔπεσε στὴν ἀρχὴ μὲ μαιτρέσσεσ εἶται ἔχι ἀπὸ κλίσῃ, παρὰ γιὰ νὰ πειράξει τὴ γυναίκα του καὶ νὰ τὴν «ξυπνήσει». Μὰ τοῦ κάκου. Ἰστερα ἀπὸ λίγο ἔκοψε πιά καὶ τὸν τελευταῖο δεσμό, τὸ σαρκικό, μ' αὐτὴ, ἄφισε ὀλοτελα τὸ σπίτι του καὶ περιορίστηκε στὸ μαγαζὶ του ἀπάνου στὸν ἀμαξιτὸ τὸ δρόμο. Καὶ τὸ σπίτι του ποὺ θὰ γινότανε ὁ ἀνθὸσ τῆς περιφέρειας, κα-

τάντησαν ὁ μεγαλύτερος ἀνθρώπινος ἀλογότοπος.

Ἡ ἀτυχία ἐτούτη, τὸ κάψιμο τοῦ σπιτιοῦ του ὕστερα ἀπὸ ζουλόφωνα χέρι, τὸ τυχαῖο πνίξιμο στὸ Δούναβη τῆς μιᾶς καὶ μοναχῆς του κόρης, ὁ θάνατος τοῦ μοναχογιουῦ του, ποὺ τὸν σπούδαζεν ἀξιωματικὸ καὶ ποὺ γιὰ χάρη του κατόπινε ὅλα τὰ φαρμάκια καὶ τὸν περὶμενε ὁ ἄχαρος νὰ τοῦ ξανανοῖξει τὸ σπίτι του, καὶ κατέβαινε στὴν πολιτεία μιὰ μέρα νὰ πάρει μαστόρους καὶ νὰ ξαναφτιάσει τὸ καμένο του σπίτι καὶ πῆρε στὴν στράτα τὸ πένθιμο τηλεγράφημα, ὅλα τοῦτο κι' ἄλλα χίλια φαρμάκια ποὺ τὸν πότισεν ἡ κουραστικὴ του δουλειά κ' ἡ ἀνάποδη μοῖρα του, κάνανε τὸ θεῖο Ἄγγελο ἀπὸ «ποντικὸ πατέρα, καλὸ πολίτη, ἄνθρωπο θρησκο καὶ γλαστό, μελαγχολικὸ κι' ἀσεβή. Καὶ σὰ γύρισε ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο, τῆς μέρας τῆς κηδείας τοῦ γιου του, μπῆκε στὴν κἀμαρά του, «ξεκρέμασε ἀπὸ τοὺς τοίχους τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μετ' τὸν Ἰησοῦ στὴν ἀγκαλιά της, κατέβασε τὰ πορταῖτα τοῦ βασιλιά καὶ τῆς βασίλισσας καὶ τοῦ διαδόχου, πῆρε μιὰ τσάπα, ἔκανεν ἕνα λάκκο μέσιν στὸν κῆπο, τὰ πέταξε μέσιν καὶ τὰ κουκούλωσε μετ' χῶμα». Ὑστερα περιμαζεύτηκε στὸ μαγαζάκι του καὶ παραδόθηκε ψυχὴ καὶ σῶμα στὸ ρακὶ καὶ περνοῦσε μιὰ ζωὴ μονόχωνη κ' ἀκοινώνητη, ζωὴ ἐρημίτη «ἐρημίτη ὅμως ποὺ συνήθιζε νὰ βρέχει τὴ γλῶσσα του στὸ πιστό ποὺ πουλοῦσε».

Τὴν ἐποχὴν ἐτούτη καὶ λίγο μετὰ θυμᾶται τὸ θεῖο του ὁ Ἀδριανὸς καὶ πάει μάλιστα μιὰ Λαμπρή, στελμένος ἀπὸ τὴ μητέρα του νὰ τὸν πείσει νὰ ἐγῆ ἀπὸ τὸ κελλί του καὶ νᾶρθε νὰ φᾶνε μαζὺ στὸ σπίτι τοῦ θεῖου του Δήμου, μετ' σκοπὸ νὰ συμφιλιώσει ἢ ἀδερφή μετ' τὴ μεσολάβηση τοῦ συγγενῆ τους, τοῦ παπᾶ Στέφανου, τὰ δυὸ ἀδέρφια ποὺ δὲ μιλιόντουσαν χρόνια. Ἀπὸ κει κ' ὕστερα δὲν ξαναδλέπεται θεῖος κ' ἀνιψός. Ὁ Ἀδριανὸς μεγαλώνει καὶ ξενητεύεται καὶ δὲν εἶνε σχολειάρπουλο πιά. Εἶνε ἐρμωσπίτης καὶ κοσμογυριστής, χωμένος μὲς στὴν ἀφάνεια καὶ στὴ στέρηση. Μπορεῖ ὅμως κ' ἔτσι κ' ἔχει ὀλάνοιχτη τὴν ψυχὴ του καὶ μπαίνουν ὅλοι οἱ ἄνεμοι καὶ τὴ φρεσκάρουν ἀπὸ τὰ μιάσματα τοῦ στενόχωρου κόσμου. Καὶ τοῦ ἀνοίγουνται σὰ βιβλία μπροστά στα στοχαστικὰ του μάτια οἱ πολίτες κ' οἱ ἄνθρωποι, καὶ χτυποῦν, σφυρὶ κ' ἄμῃ, στὴν ψυχὴ του μετ' τὰ λόγια τους οἱ λογῆς—λογῆς τῆς ἰδέας μᾶεστροι καὶ τὰ ἐφτάφυχα τὰ βιβλία δὲν τὰ φυλλομετρᾷ, ὅπως φαίνεται, ἔτσι ἀδιαφύρατα ὁ ξενητεμένος Ἀδριανός. Ἀπὸ τὴν ξενητεία γυρᾷε μιὰ φορὰ 25 χρονῶ. Ὁ θεῖος Ἄγγελος σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἑφτά καὶ παραλύει, μὰ βαστᾷ κ' ἀντέχει ἀκόμη καὶ λαχταρεῖ νὰ δαί πρὶν κλείσει τὰ μάτια του τὸν ἀνιψό του. Καὶ στέλνει μύνημα, σὰν ἔμαθε πὼς γύρισε, στὸ σπίτι τοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ Δήμου νὰ τοῦ τὸν πᾶνε τὸ δίχως ἄλλο. — Κ. Φ. J.

Ἀπάνου στὸν ἀνώμαλο καὶ χαλασμένο ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνοιξιατικὲς βροχὲς δρόμο, ποὺ πάει ἀπὸ τὴν Μπραῖλα στὸ συνοικισμό Μπαλντοβινέτι, τοῦ θεῖου Δήμου τὸ κάρρο μετ' τὰ δυὸ τ' ἀλόγατα νταντανιζότχιν φοβερὰ. Ὁ Ἀδριανός, κηθισμένος στὸ σανίδι πλάι στὸ θεῖο του, πρκαπονέθηκε ἀπὸ κοιλόπονο καὶ περικάλεσε νὰ πάψει τὸ ραρχάνι. Τ' ἀλόγατα εὐχαριστημένα ποὺ δὲ θὰ τρέχανε πιά, φτερνιστήκανε δυνατὰ στὸν πρωῖνὸ, φρέσκον ἀγέρα κ' ἄρχισαν νὰ τραβοῦν σιγανά. Τότες μέσιν στὴν ἡτυχία ποὺ ἀπλώθηκεν ὕστερα ἀπὸ τὸν κρότο ποὺ κάνανε τὰ ξεβιδωμένα παλιοσιδερικὰ τοῦ κάρρου, ὁ Ἀδριανός, σιάχτηκε στὸ κάθισμά του καὶ περιλάβεν ἡδονικὰ μετ' τὴ ματιά του τὴ μύρη καὶ σιωπηλὴν ἐξοχὴ τῆς μεσομαρτίας ἐτούτης, μαχμυρίσσαν ἀκόμη ἀπὸ τὸν πολὺ χειμωνιάτικον ὕπνο. Ὁ θεῖος Δήμος, ἀν καὶ σιωπῶς χωρικανός, εὐγενικὸς κι' ἀνοιχτόκαρδος, ἦταν ὅμως λιγόλογος κ' εἶχε τὴ συνήθεια ὅς νὰ κρυφοκοιτάζει τριγύρω του. Περλεργος ποὺ ξανάδλεπε αὐτὸ τὸ νιάνιαρο τ' ἀνιψάκι του, ποὺ τὸ εἶχε ἀνεττήσει ὡς ἐφτά χρονῶ καὶ ποὺ μόλις γύριζε ἀπὸ ἕνα ταξίδι δυὸ χρονῶ στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσίαν, δός του καὶ τὸ πρκατηροῦσε κρυφὰ κρυφά. Ὁ Ἀδριανός τὸ κατὰλαβε γρήγορα καὶ χαλάσαν τὰ κέφια του.

— «Θεῖε» λέει, τσακωμένος λιγάκι, «ἀν θές νὰ μάθεις τί κάνω αὐτὴ τὴν ὥρα, δὲν ἔχει πρὸς νὰ γυρίσεις ἴσια τὰ μάτια σου ἀπάνου μου καὶ νὰ με κοιτάξεις μετ' τὴν ἡσυχία σου κι' ὄχι ἔτσι σὰν κατὰσκοπος. Δέ μου ἀρέσουν ἐμένα αὐτά».

Ἄντις ἄλλη ἀπάντηση, ἐκείνος τράθηξε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὴν καπνοσκούλα του, καμωμένη ἀπὸ μικρὴ γουρουνόφουσκα, κ' ἄρχισε ἡσυχα-ἡσυχα νὰ στρίβει ἕνα τσιγάρο. Ὑστερα μ' ἕναν εἰρωνικὸ τρόπο πρόσφερε τὴν καπνοσκούλαν στὸν ἀνιψό του, ποὺ τὸν θορροῦσεν ἀνάξο νὰ πιεῖ σέρτικο καπνό. Ὁ Ἀδριανός τὸν εὐχαρίστησε κι' ἄναψε ἕνα αἰγυπτιακὸ τσιγαράκι.

— Δὲν εἶσαι, ἀ π' τὰ μᾶς τῶρα πιά, μουρμούρισε ὁ χωρικανός καὶ τσάχτισε τὴν τσακμυρόπετρά του γιὰ ν' ἀνάψει τὴν ἴσκα.

— «Παρντόν θεϊε ! ξέχασα νά σοῦ δώσω φωτιά». Καί σέ λιγάκι μέ τή ματιά θυτισμένη στό ἄπειρο πρόσθεσε :

— «Ξέχασα, γιατί μέ στενοχωροῦν τόσα πράματα. Πρῶτα πρῶτα ὁ ἀναπάντεχος γυρισμός μου πού ἔδωσε τόσον κόπο στήν μητέρα.... Τούτη ἡ μαύρη γῆς πού τήν εἶχα ξεχάσει καί τέλος ἡ ἰδέα πού θά ξαναἰδῶ τὸ θεῖον Ἄγγελο στό χάλια πού λές..... Ἀλήθεια, ξαίρεις γιατί μέ φωνάζει ;

— Δέ ξαίρω.... Μοῦ μήνυσε χτές μ' ἕναν ἀμαξά πῶς θέλει νά σέ δεῖ τὸ δίχως ἄλλο σήμερον τὸ πρωῖ.

— Τῶχει λοιπόν ἀνοιχτὸ τὸ ταβερνάκι του ;

Ἐὸ Ἀῆμος παρατήρησεν ἀπολιθωμένος τὸν ἀνιψό του καί μουρμουρίσε μέσ' στό δόντι του : «μπᾶ; εἶσαι τρελλός; ἀφοῦ σοῦ λέω πῶς τρία χρόνια τώρα εἶναι κατάκοιτος καί πῶς τὸν τρῶν ζωντανὸ τὰ σκουλήκια, ἤθελες νάσαι στό πόδι καί νά κερνά τοὺς ἀμαξάδες; Πρῶτα πρῶτα δὲν ἀπόμεινε παρὰ ἕνας σκελετός πιά, κ' ὕστερον ἔλα, ἔλα τᾶπιεν ὁ ἴδιος.»

Ἐὸ Ἀδριανὸς ἀντρίχισε κ' ἐχλώμιασεν ὁ θεῖος του πάσκισε νά τοῦ δώσει καρδιά· «πρέπει νάσαι ἀντοχή; γιὰ νά μὴν πέσεις ἀρρωστος θγαίνοντας ἀπὸ κεῖ μέσ'κ. Σὲ βεβαιῶ δὲν εἶνε εὐχάριστο νά δεῖ κανεὶς ἕναν ἄνθρωπο σ' ἐκεῖνα τὰ χάλια. Εἶναι χειρότερος κ' ἀπὸ τὸν Ἰῶβ. Αὐτὸς τέλος πάντων, ἀν πιστέψει κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Πικᾶ Στέφανου γιντρεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του καί ξαναἔδρε ζωντανὸ τὰ πεθαμέν'κ παιδιὰ του καί τίς κλεμένες του γελάδες, μὰ ὁ Ἄγγελος οὔτε θά ξαναβρεῖ πιά τίποτα, οὔτε καί θά γίνεῖ. Τὰ χρόνια ἀλλάξανε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰῶβ, ὁ θεὸς δὲν κάνει πιά θάματα. Σίγουρα ἐξ αἰτίας μας.....

— Ποιὸς τὸν κοιτάζει; ρώτησεν ὁ Ἀδριανὸς με συγκίνηση.

— Κανεὶς.... δηλαδὴ ἔχει, καί, δὲ τοῦ λέω, ἕνα χαμίλι κοντά του πού δὲ θά τὸ γνωρίζεις. Πόσα χρόνια ἔχεις νάρθεις στό συνοικισμό ;

— Ἐξὴ ἀπάνου κάτου.

— Ἐ ! λοιπόν, νά τί γένηκε. Εἶναι, πὲς, τέσσερα χρόνια πού ἕνα παιδί παραστράτισε καί ξέπεσε μέσ' στό συνοικισμό. Ἀπὸ πού; ἕνας θεὸς τὸ ξαίρει. Κ' ἦταν τόσο τσεβδὸ, πού δὲν μποροῦσε νά καταλάβεις ἕνα στό δέκα του λόγια. Ἦρθε

κουρελιασμένο καί γεμάτο μελανάδες στό κορμί. Τὸ λυπήθηκαν. Καλοὶ χριστιανοὶ τὸ συμμάζεψαν, τὸ ταῖσανε, καί τοῦ ἤβρυν καί τρόπο νά θγάξει τὸ ψωμί του. Μὰ ὁ θεὸς στάθηκε λιγώτερο εὐχάριστος γιὰ αὐτό : δὲν ἦταν ἄξο τὸ καῦμένο νά φυλάξει οὔτε δυὸ γιδοπρόδρα. Τὰ ἔχανε καί γύριζε μέ τὴ βέργα στό χέρι, χειρονομώντας σὰ δαιμονισμένο. Κανεὶς δὲ ξεδιάλεγε λέξη ἀπ' τὰ τσεβδὰ του τσιρίσματα. Ἐτσι πέρασε ἀπὸ ὅλες τίς πόρτες καί τὰ πσινά του δοκίμασαν τὴ γλύκα κάθε κλωτσιᾶς. Στὸ τέλος βρέθηκε μέσ' στή σκόνη τοῦ δρόμου. Ἐὸ Ἄγγελος τὸ περιμάζεψε καί τὸ πῆρε κοντά του. Εἰδοποίησε τὴν ἀστυνομία νά φάξει νά βρεῖ πούθε δαστὰ τὸ παιδί, μὰ τοῦ κάκου. Τώρα βγήκε ἕνας λόγος, πὲς τοῦγραψε, μυστικά, ἔσα τοῦ μένουν ἀπ' τὴν περιουσία του, μικρὰ πράματα δὰ, γιατί καί τὰ βαρέλια ἀδειάσανε καί τὸ ταβερνάκι γκρεμᾶ καί πάει. Καί τοῦ ἀξίζου, νά σοῦ πῶ, καί τὰ βαρέλια καί τὸ ταβερνάκι γιὰ κληρονομιά, γιατί κ' ἡ ὑπηρεσία πού κάνει ὁ μικρὸς—μοναδικὴ μοῦ φαίνεται στὸν κόσμῳ—ἀποκρίνεται ὅπως πρέπει κ' αὐτὴ στίς παραξενιές τοῦ ἀφεντικοῦ. Χειμῶνα - καλοκαίρι, τὸ χαμίλι δρίσκειται ὄξω καί παίζει γιὰ νά μὴ σκάσει κοντὰ στό ζωντανὸ πτώμα πῶχει καταντήσει ὁ κυμένος ὁ ἀδερφός. Ἐὸ Ἄγγελος καρφωμένος ἀπάνου στό ξυλοκρέββατό του, κορμί πού δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μιὰ μονοκόμματα πληγή πού δὲν αἰστάνεται, ἔχει ἀνάγκη νά τοῦ δίνουε κάθε τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ ἕνα ποτηράκι ρακί. Δὲν ἔχει δύναμη πιά ν' ἀνεσηκώσει οὔτε τὸ μπουκάλι. Καί καθῶς εἶναι ὄξω τὸ παιδί κ' ὁ Ἄγγελος δὲ δύεται πιά νά φωνάζει δυνατὰ, τί σκαρφίστηκε ; Ἐ ! λοιπόν ἐφοδιάστηκε ἀπλῶστατα μ' ἕνα σφυριχτράκι, ἴδιο μέ κεῖνα πῶχουν οἱ ἀστυνομικοὶ κ' ἄμα τὸν σφίξει ἡ ἀνάγκη, ἀρχινᾶ καί σφυρίζει. Ὁξω τὸ χαμίλι εἶναι ταχτικὸ σὰ ρολοῖ: σὰν πλησιάζει ἡ ὥρα, σιμώνει καί παίζει κοντὰ στοῦ ἀνοιχτὸ παράθυρο μέ τὸ ἀφτί του τέντα στό σφύριγμα. Αὐτὸ γίνεται τὸ καλοκαίρι. Τὸ χειμῶνα τὰ παράθυρα εἶναι καρφωμένα, στουπωμένα κ' ὁ μικρὸς διαολάκος πάντα ὄξω πηλαλεῖ μέ τὸ καρτσάκι του. Τί νά κάνει ; Νά μπαινοβγαίνει κάθε ὥρα, κρῶνει ἡ κάμαρα κ' εἶναι καί κουραστικὸ γιὰ τὸν ψυχο-

γιό. "Οπου, νά σου μιὰ μέρα και βλέπει ὁ ἄρρωστος μιὰ τρύπα, μεγάλη ὅσο ἓνα ποτήρι, νά περνάει πέρα και πέρα τὸν τοίχο, στήν περασά τοῦ παράθυρου. Ἡ τρύπα πάντα ταπωμένη ἀπὸ χορτάρια, πού τὰ τραβά και τὴν ξεβουλώνει, σὰν φτάνει ἡ ὥρα, ὁ ἐξωτερικὸς αὐτὸς νοσοκόμος.

Ἐννοεῖται πὼς τὸ χαμίλι ξεχνιέται και καμιὰ φορά. Τότες ὁ Ἄγγελος μονάχος, μὲ τὴ μοῖρα του, σφυρίζει λιγάκι πιότερη ὥρα γιὰ τὴ γουλιὰ του. Ξαίρει ὅμως και συχωρᾷ. Κ' ὕστερα κι' ἂν ἤθελε κιόλας νὰ τὸ ἀλλάξει, δὲ θὰ μπορούσε. Ἐθελεντὴς παραγιὸς πού στάλθηκε ἔτσι ἐκ θεοῦ θαρρεῖς μόνο και μόνο γιὰ νὰ κοιτάζει ἓνα σάπιον ἄνθρωπο και πού ἡ ἄρρώστια τοῦ ἀδερφοῦ γένηκε πάλι γιὰ νὰ ζήσει κι' αὐτὸς ὁ βουδὸς παγαποντάκος.

Νᾶχεις τὸ νοῦ σου! Σὰ σιμώσεις στὸ σπῆτι, πὲς νὰ εἰδοποιήσει πρῶτα, μὴ δοκιμάσεις νὰ μπεις μὲ τὸ ζόρι, γιὰτὶ τὸ θρωμόπαιδο θαράει σὰν κουφάλalos. Γρήγορα τρώει κανεὶς καμμιά στὸ κούτελο μὲ τὴ ματσούκα πού πάντα σέρνει μαζὺ του και δὲ τὴν ἀποχωρίζεται.

Τὸ κάρρο σταμάτησε σ' ἓνα σταυροδρόμι.

— Ἄπο δῶ μπορείτε νὰ πᾶς και μὲ τὰ πόδια, εἶπεν ὁ Δῆμος.

— Δὲ μὲ συνοδεύεις;

— Ὅχι ἔχω δουλειά. Κ' ὕστερα, καλλίτερα εἶναι νὰ πᾶς μονάχος.

Ὁ Ἀδριανὸς χωρίστηκε ἀπὸ τὸ θεῖο του και τράβηξε πρὸς τὸ ταβερνάκι τοῦ θεῖου Ἄγγελου, πού τὸ φανταζότανε θλιβερότερο κι' ἀπὸ μνημοῦρι ἀκόμη. Ἡ στράτα ἦταν καταλασπωμένη κι' οἱ πατημασιὲς βουλούσανε σὰ σὲ πηχτὸ και κορδάτο κουρκοῦτι. Μπροστὰ του και παντοῦ ὀλοτρόγυρα μιὰν ἀπέραντη μονάξᾳ, μαύρη, κρύα, ὀγρὴ και σπαρμένη ἀπ' ἀνάμεσα ἀπὸ καλύβες λευκὲς μὲ γαλάζια παράθυρα. Ἄπ' ὄλες τίς σκεπὲς φεύγαν ἀψηλὲς κολόνες καπνός.

* * *

Ὁ Ἀδριανὸς ἦταν τότες εἴκοσι πέντε χρονῶ. Τὰ ἔξη τελευταῖα χρόνια μονάχα μερικὸς μῆνες τὸ χρόνο περνοῦσε στήν πατρίδα του και τὸν ἄλλον καιρὸ βρισκότανε στὸ Βου-

κουρέστι, (ἔπου εἶχαν ἀνκκτευτεῖ μὲ τὰ οὔλα του σ' ἓνα ἐπαναστατικὸ κίνημα) στὸ ἐξωτερικὸ τέλος ἔπου ἡ ζωὴ του, γεμάτη περιπέτειες, ἀνησυχούσε τὴ μητέρα του και τὸ θεῖο του Ἄγγελο, πού ἔδειχνε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀνιφό του.

Ὁ μεγάλος ἀλκοολικὸς δοκίμασε πολλὲς φορές νὰ πιάσει κουβέντα μὲ τὸν ἀνήσυχο αὐτόνε ἀλήτη, πού ὄλα τ' ἄγγιζε και σὲ τίποτα δὲ δενότανε, μὰ δὲ δρέθηκε τρόπος. Ὁ Ἀδριανὸς φαινότανε και χανότανε σὰ φάντασμα. Αὐτὴ τὴ φορά ἡ πρόσκληση πέτυχε. Ὁ Δῆμος εἶχε πᾶει μὲ τὸ κάρρο νὰ τὸν ζητήσει πρῶτ' πρῶτ'. Δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ὑποχωρήσει.

Μάλιστα νὰ ὑποχωρήσει. Δὲν πήγαινε και μὲ κέφι νὰ δεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ φοβερὴ τὴ μοῖρα. Ὁ φόδος του ἦταν τρομερότερος κι' ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ Πάσχα, τὴ νύχτα τῆς «συμφιλίωσης» τῶν δυὸ ἀδερφῶν. Τοῦ φαινότανε πὼς θὰ παρουσιαστεῖ μπροστὰ σὲ δικαστήριο, ἔπου θὰ κρινότανε ἡ τύχη του κι' ἀπὸ ἔπου θ' ἔβγαινε καταδικασμένος.

«Ζητᾷ τὴ γουλιὰ του μ' ἓνα σφυριχτράκι!» Σταματοῦσε σ' αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια, πού τοῦ φαινότανε τὸ κορύφωμα τῆς δυστυχίας τοῦ θεῖου του. Και θυσιζόμενος ὀλοτέλα στίς σκέψεις του και πρὸ πάντων ζητώντας ν' ἄβρει τὸ λόγο πού ὁ ἄρρωστος ἤθελε τὸ δίχως ἄλλο νὰ τὸν δεῖ και νὰ τοῦ μιλήσει, δρέθηκε ἄξαφνα στήν ἄλλη μεριά τοῦ συνοικισμοῦ, ἓκατὸ δῆματα μακρὰ ἀπὸ τὸ μέρος πού μπορούσε ἀλλότεις νὰ τὸ πεις ταβερνάκι. Λιγότεψε τότες τὸ βῆμα του και κατατοπίστηκε κοντανεσαίνοντας ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Ἦταν περιέργος ν' ἀνακαλύψει πρῶτα - πρῶτα τὸ περίφημο παιδί, τὸ νοσοκόμο και Κέρβερο πού πάντα θρισκότανε ἔξω. Ἐφακε μὲ τὰ μάτια του, καθὼς ἦτανε και κοντόφθαλμος, ὄλα τὰ ἓνα γύρο τοῦ σπιτιοῦ καμμιά ὅμως κίνηση πουθενά. Μακρὰ μονάχα ἀπάνου στὸ μεγάλο δρόμο τοῦ Γαλατσιοῦ, ἀμαξάδες κουβεντιάσανε ἀναμεταξύ τους και κάτω ἀπὸ τὸν μολυβὴν οὐρανὸ κοπάδια κοράκια κλωθογυρίζανε, κάνοντας ἀκόμα ἀπαισιώτερη τὴν ἐρημία.

Ὁ Ἀδριανὸς πλησίασε σὰν ἐνοχος και σὰν κλέφτης. Παρατήρησε πὼς ἡ σκεπὴ τοῦ ταβερνακιοῦ ἦταν μισοξαναφικια-

σμένη από φρέσκο καλάμι. Τὸ μεγάλο ὑπόστεγο, πού στέγιζε ἀλλόττες τὰ ζὰ τῶν ἀμαξάδωνε, δὲν ἦτανε πιὰ. Στὴ θέση του ἦταν ἕνας μικρὸς σωρὸς, ὄγκρὸ καὶ πατημένο χορτάρι. Καὶ τὸ σπῖτι, κι' αὐτὸ εἶχε βουλιάξει στὸ χῶμα πιότερο κι' ἀπὸ πρὶν, κι' ἡ θύρα καὶ τὰ δυὸ παράθυρα εἶχαν χάσει τὴν ἰσορροπία τους καὶ γέρναν ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸ. Ὅσο γιὰ τὰ τζάμια, ἦταν πολὺ πιὸ λερὰ, ἀπὸ τότες πού στὸ ὠραίο του σπῖτι, πού κάρηκε, τὰ ἔσπικαν ὁ θεῖος Ἄγγελος.

«Ἐδῶ μέσα εἶναι πού ἀγωνίζεται τὴν ὥρα ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαποῦσε τόσο τὴν πάστρα», εἶπε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀδριανός.

Καὶ μὴ βλέποντας παιδί πουθενά, τράβηξε πρὸς τὴ θύρα. Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ παράξενος φύλακας πετάχτηκε πίσω ἀπὸ τὸ σωρὸ τοῦ χορταριοῦ, κουνώντας τὴ μεγάλη μτσούκκα του καὶ τσιρίζοντας σὰ χτυπημένο σκυλί ἀκατανόητες λέξεις. Ὁ Ἀδριανὸς ἀτάραχος σταμάτησε μπροστὰ στὸ ἀσυνήθιστο αὐτὸ θέαμα.

Μέσα σ' ἕνα ἀπλόχωρο κουρελιασμένο φορεματάκι ὡς στὰ γόνατα, μακροκάνικο σὰ λελέκι, ξυπόλυτο καὶ λασπωμένο αὐτὸ τὸ παιδί σήκωνε μὲ κόπο σ' ἕνα φιλό καὶ τεντωμένο λαιμουδάκι ἕνα πελώριο κεφάλι, σὰν πλακουτὴ κολοκύθα πού πηγαινοερχότανε πέρα - δῶθε ἀπάνου ἀπ' τοὺς ὤμους του.

Ὁ Ἀδριανὸς ξαφνιαστικὴ ἄμα τὸ εἶδε καὶ τίποτ' ἄλλο. «Θέλω νὰ μπῶ στοῦ θεοῦ», τοῦ λέει ἀηδιασμένος. Ἄντις ἀπάντηση τὸ ἀπόρρημα ἔκλεισε τὴ θύρα καὶ σήκωσε τὴ ματσούκα ὕστερα, σίγουρος πῶς ὁ ξένος δὲν προχωροῦσε, ἀνοιξε καὶ χῶθηκε καὶ μαντάλωσε ἀπὸ μέσα τὴ θύρα. Ὁ Ἀδριανὸς παρατήρησε τὸ χόρτο πού βούλωνε τὴν τρύπα τοῦ τοίχου, τὸ τράβηξε κι' ἔβαλε τὸ ἀφτί του. Ἐνα σκλήρισμα ἄγριο, σὰ ζῶου, ἀνεκατωμένο μὲ λόγια καὶ κοντανεσάσματα, τὸν χτύπησε, μὰ ἡ φωνὴ τοῦ Ἄγγελου ποσῶς δὲν ξεχώριζε. Ἐπὶ τέλους ἡ θύρα ἔτριξε κι' ἡ παράξενη προσωπικότητα προσκάλεσε τὸ νέο νὰ μπει, κάνοντας μὲ τὸ χέρι μιὰ γελοία, μὰ καὶ τραγικὴ μαζὺ χειρονομία.

Ὁ Ἀδριανὸς βρέθηκε μέσα στὸ παλιὸ ταβερνάκι πού δὲν ἦταν πιὰ τώρα παρὰ ἀποθήκη μὲ ξύλα γιὰ κάψιμο. Ὁ πάγκος καμωμένος ἀπὸ ξύλο βελανιδιῶς καὶ πού ἔλαμπε πρὶν,

κοιτόταν ξεχαρβαλωμένος σὲ μιὰ γωνιά, μαζὺ μὲ μπουκάλια καὶ καράφες καὶ ποτήρια μὲ τὸ χερούλι. Ἀπὸ μιὰ μεγάλη σκισμάδα τῆς σκεπῆς φαινόταν ὁ οὐρανός. Τὸ κελλάρι ἦταν βουλιαγμένο καὶ μιὰ μυρωδιὰ σκπίλας γέμιζε τὸν ἀέρα. Οἱ βροχὲς καὶ τὰ χιόνια εἶχαν κάνει βόρβορο τὸ χωματένιο τὸ πάτωμα. Τὰ βουδά αὐτὰ πράγματα τόσο πολὺ διαλαλοῦσαν τὴν καταδρομὴ τους, πού ὁ Ἀδριανὸς θαρρεῖς πῶς καρφώθηκε ἐκεῖ στὴ θέση του. Κατατρομασμένος ἀπὸ ἕνα τέτιο φυλλορόϊσμα μιᾶς ζωῆς, εἶπε ἀπὸ μέσα του : «Καὶ δὲν εἴμαστε ἀκόμα παρὰ στὸν ἀντιθάλαμο!» Κ' ὑπερνικώντας μιὰ δυνατὴν ἐπιθυμία νὰ φύγει, ἔσπρωξε τὴ θύρα τῆς κάμαρας τοῦ ἄρρωστου.

Φοβερὴ βρώμα φοφιμοῦ, ἀνθρώπινης ἀκαθαρσίας καὶ κάτουρου. Τὰ μάτια του, περονιασμένα ἀπὸ τὸ ἀμμωνιακὸ, κλείσανε καὶ μόλις πρόφταξε νὰ δεῖ μιὰ ράχη, ἕνα κρηνίο γιαλιστὸ σὰ φουσκωμένη φούσκα κι' ἕνα κοκκαλιάρικο μπράτσο νὰ κρέμεται στὰ χεῖλια τοῦ ξυλοκρέβατου, πού ἦταν στρωμένο μὲ γλιτσασμένα τσουβάλια. Ὁ Ἀδριανὸς σωριάστηκε ἀπάνου σ' αὐτὸ τὸ κοκκαλιάρικο χέρι κι' ἀκούμπησε ἀπάνου του τὸ μέτωπό του. Τὸ χέρι ἦτανε καταπαγωγένο. Ὁ ἄρρωστος οὔτε κἀν ἀνεμίχτηκε.

«Σήκω, Ἀδριανέ. . . . κι' ἀνεσήκωτέ με».

Ὁ Ἀδριανὸς ἀνετρίχιασε. Ἐτούτη δὲν ἦταν φωνὴ ἀνθρώπου, ἡ ἀντρίκια φωνὴ τοῦ θεοῦ Ἄγγελου, παρὰ νικουρίσμα ἔρρινο παιδιοῦ πού πεθαίνει ἀπὸ χτικιό. Σηκώθηκε καὶ μὲ τὸ καπέλο στὸ χέρι στάθηκε μὲ εὐλάβεια, ὀρθός, στὴ μέση τῆς κάμαρας, ἀντίκρου στὸν ἄρρωστο. Αὐτὸς ὁ ἄρρωστος δὲν ἦταν ὁ θεῖος τοῦ Ἄγγελου· ἦταν ἕνας γέρος - φάντασμα, μὲ πρόσωπο μούμιας, μὲ πελώρια μαυράδια ματιῶν λαμπερὰ δίχως ματοβλέφαρα, βουλιαγμένα μέσα σὲ δυὸ ἀβυσόμετρος κόχες, μὲ μύτη σουβλερὴ καὶ φιλή σὰν ἄκρια μαχαιριοῦ, μὲ χεῖλια φρυμένα, καὶ μὲ μιτάνοιχτο στόμα. Ἐνας γῦρος ἀπὸ ἄσπρες τρίχες σκέπαζε τὸ σβέρκο ἀπὸ τὸ ἕνα ἀφτί ὡς στὸ ἄλλο. Τὰ ἀλλόττες φριζαρισμένα καὶ γιαλιστὰ κντάμαυρα γένεια, δὲν ἦταν πιὰ παρὰ σὰ μιὰ τούφα ἄσπρο καπνισμένο

μαλλι. Αὐτὰ καὶ δυὸ μπράτσα σκελετοῦ κι' ὄχι ἀνθρώπου, ποὺ κουνιόντουσαν μὲς στὰ μανίκια ἐνὸς λεροῦ σκακιού, ἔβλεπες μονάχα νᾶναι ἀπόξω ἀπὸ ἕνα σωρὸ κουδέρες, τσουβάλια, καὶ σκονισμένους τζουμπέδες. Αὐτὸς ἦταν ὄλος ὁ Ἄγγελος.

«Κάθισε. . . ἐκεῖ. . . στὴν καρέκλα. . . Ἄηδισες ;»

— Ὅχι θεῖτε, εἶμαι δυστυχῆς ποὺ σὲ βλέπω σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση.

— Εἶσαι δυστυχῆς. . . Γιατί ; . . . Ἐγὼ δὲν εἶμαι.

— Κι' ὅμως, φαίνεται νὰ ὑποφέρεις φοβερά.

— Γελιέσαι, Ἄδριανέ. . . Δὲν ὑποφέρω πιά. Μονάχα τὸ κεφάλι μου πιά ζεῖ. . . Τ' ἀποδέλοιπο. . . δὲν τὸ νοιώθω. . . Τέλειωσε πιά τὸ ἀποδέλοιπο. . . Μὰ τὸ κεφάλι !. . . Τί περίεργο πρᾶμα !»

Σώπασε μιὰ στιγμή, τηρώντας κατάματα τὸν ἀνιψό του, κι' ὕστερα κάνοντας κουράγιο. «Ἦταν, λέει, νὰ πεθάνω πρὶν τρεῖς μέρες. . . γιατί δὲν εἶχα πιά τίποτα νὰ σκεφτώ, ὅπου ἤρθεν ὁ Ἰερεμίας κατὰ τὸ θράδυ καὶ μοῦπε πὼς ἔχεις γυρίσει. . . καὶ δὲν ἔδλεπα τὴν ὄρα πιά καρτερώντας σε.

— Θεῖτε ! Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λές ; Τὸ θάνατο σὰν ἔρχεται δὲ τὸν σταματοῦν κι' οὔτε ἔρχεται ἄμα θέλει τὸ κέφι μας. Ἐξὸν ἂν ἤθελες ν' αὐτοκτονήσεις ;

— Ναι, ἀπάντησε μὲ ἀφέλεια ὁ Ἄγγελος, ναι, . . . τὸν ξαίρω κι' ἐγὼ αὐτὸ τὸ φυσικὸ νόμο. Μὰ πές μου, Ἄδριανέ, —ἐσὺ ποὺ ξαίρεις τόσα ὠραία πρᾶματα ἀπ' τὰ βιβλία—εἶσαι βέβαιος πὼς ὁ κόσμος ὅλα τὰ ξαίρει κι' ἔπαψε πιά νὰ μαθαίνει ;

— «Ἄ ! ὄχι, ἔκανεν ὁ Ἄδριανὸς, πάντα μένουν πρᾶματα γιὰ νὰ μάθει κανεὶς»!

— «Ποῦ καλά. . . Μέσα λοιπὸν σ' αὐτὰ τὰ πρᾶματα βάλε καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ θεῖο σου Ἄγγελο : ἡ σκέψη εἶναι σὰν καὶ τὸ θάνατο δυνατὴ. Δὲν τὸν νικά, μὰ τὸν γητεύει.»

Ὁ νέος θάρρηψε πὼς ὁ ἄρρωστος παραμιλοῦσε. Τὸν ἄκουε ἀπὸ σεβασμό. Καὶ παρατήρησε στὸ γδουμνὸ κρανίο του τίς ἀσπράδες ποὺ ἀφίνανε τὰ σημάδια, ποὺ τὸ ἀδλακῶνανε σ' ὄλες τίς μεριές καὶ ποὺ μείνανε ὕστερα ἀπὸ τὸ φοβερὸ ξυλοκόπημα, ποὺ εἶχε φάει μέσα στὸ ἴδιο τὸ μαγαζί του.

«Κοιτάξεις αὐτὸ τὸ λιωμένο κεφάλι» λέει ὁ Ἄγγελος. «Ἐλειπὸν γιὰ ἕναν λιγόψυχο ἄνθρωπο, νά ! ἕνως λόγος νὰ πεθάνει δυὸ φορὲς ἀφοῦ καὶ μὲ τὴ σκέψη πέθαινει κανεὶς.» Σὺ σιμώνει ἢ καταστροφή, τὸ μυαλὸ τὸ δυνατὸ ἐνκνιώνεται, παλεύει, πιάνει ἕναν πόλεμο μὲ τὸ θάνατο καὶ μερικὲς φορὲς παραμερίζει τὸ τέλος γιὰ μιὰ στιγμή, τὸ ἄργοπορεῖ. Ἔτσι τὴ μέρα τῆς ἀφαίμαξης μου, ἐνοιώθα τὸ λιγοθύμισμα ποὺ ἐρχότανε ἔτοιμο νὰ μὲ παραλύσει καὶ νὰ μὲ ρίξει σὲ κῶμα. Κι' ὅμως ἂν καὶ φαινομενικὰ ἤμουν λιγοθυμισμένος, τὸ μυαλὸ μου κρατιότανε γερὰ, τὰ καταλάβινα ὅλα ὅσα λέγανε οἱ χειροῦργοι καὶ λεπτὸ δὲν ἄφινε νὰ μ' ἀρπάξει ἢ ἀνυπάρξει. Μποροῦσε καὶ νὰ μ' ἔπερνε γιὰ πάντα. Σκεφτόμουν ὅμως ἀκατάπαυτα τὴ ζωή.»

Ὁ Ἄγγελος σταμάτησε λίγο γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀνυπνοχὴ του. Τοῦ Ἄδριανοῦ τοῦ ἔκανε τὴν ἐντύπωση πὼς βρῖσκαετι μπροστὰ σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς μπαλασκωμένους ἐκείνους Φαραῶ τοῦ Μουσείου Μπουλάκ στὸ Κάι'ρο, Φαραῶ ποὺ τὰ ξανανοιγμένα του μάτια δὲν παίζανε πιά. Τὸ δέριμα τοῦ προσώπου σάλευε, κατάξερο, διάφανο, κι' ἄφινε νὰ φαίνονται ὅλα τὰ κόκκαλα τοῦ προσώπου καθὼς γλυστρουῖεν ἀπάνου τους, τεντωμένον σὰν φιλὸ φύλλο μεμβράνας, μὲ κίνδυνον νὰ σπάσει σὲ κάθε κίνηση.

Καὶ νὰ σου ! τὸ χέρι ποὺ ἦτανε πρὸς τὸν τοίχο κρυμμένο ὑψώθηκε σιγά - σιγά κι' ἔφερε στὸ στόμα ἕνα τενεκεδένιο σφυριχτράκι δεμένον μὲ μιὰ κλωστή στὸ μικρὸ δαχτυλάκι. Σοβαρὰ, σοβαρὰ ὁ θεῖος Ἄγγελος σφύριξε μὲ κοφτὰ κι' ἀπανωτὰ σφυρίγματα. Ὁ ἀγέρως, τῶβλεπε κανεὶς, δὲν ἐβγαίνει ἀπὸ τὰ πλεμόνια παρὰ μονάχα ἀπ' τὸ στόμα. Τὸ χέρι κατὰ πεσε ἀπάνου στὸ τσουβάλι ποὺ τοῦ σκέπαζε τὸ στήθος. Τὰ μάτια του, ἀνοιγμένα ἀπαίσια, κοιτάζανε μὲ τέτλια δύναμη τὸν Ἄδριανὸ, ποὺ θαρρεῖς πὼς ἦτανε καρφιά νὰ τὸν καρφώσουν στὸν τοίχο.

«Θεῖτε ! Ἐστιναχτήκε τότες κι' εἶπεν ὁ Ἄδριανὸς, θές τίποτα ;

—Κάτσε στὴ θέση σου ! Ἐσὺ δὲ ξαίρεις νὰ μὲ περιποιηθεῖς.»

Ἐκείνη τὴν ὄρα ἢ θύρα τοῦ ταβερνακιοῦ, σὰν νὰ τὴν ἔσπρωξεν ἄνεμος, ἀνοιξε, κι' ὁ σερπετὸς νοσοκόμος τρύπωνε

μέσα στην κάμαρα. Αφεντικό και παραγκιός κοιτάχτηκαν μερικά δευτερόλεπτα κι' αμέσως έτοτός πήρε ένα μπουκάλι ρακί που βρισκότανε στα πόδια του κρεβατιού, γέμισε ένα ποτηράκι και τὸ ἄδειασε στὸ στόμα τοῦ ἀρρώστου. Μόλις τέλειωσε τὴν ὑπηρεσία του χάρηκε.

Ὁ Ἀδριανὸς δὲν ἔδγαλε μιλιὰ σ' ἄλην ἐτούτη τὴ σκηνή. Καρτερούσε κάποιαν ἐξήγηση ἀπ' τὸ θεῖο του. Ἐκεῖνος ἀτάραχος ξανάρχισε τὴν ἰδέαν του : « Βλέπω, λέει, πὼς σ' ἐκεῖνο ποῦ σοῦ ἔλεγα πρὶν δὲ συμφωνᾶς και πὼς ἤθελες νὰ μὴ μου χαλάσεις μονάχα τὴν καρδιά. Δὲν προσδέλνομαι : Εἶναι δύσκολο, βέβαια, νὰ καταλάβει κανεὶς πρᾶμα ποῦ δὲν τὸ ἔχει ζήσει. Ἄκουσε λοιπόν. . . . Εἶναι τρία χρόνια ποῦ ἔχω νὰ πατήσω τὸ πόδι μου κάτω ἀπὸ τοῦτο τὸ ξυλοκρέδικο. Τρεῖς χειμῶνες, τρεῖς ἀνοιξες, τόσα καλοκαίρια και τόσα χινόπωρα ποῦμαι πλαγιασμένος ἀνάσκελα και κοιτάζω τὸ μουτζαλωμένο ἐτοῦτο ταβάνι. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου ποῦ τὴν ἔζησα πὶο γερά. Ἐδῶ κ' ἕνα χρόνο δὲν τρώγω και δὲν κοιμάμαι σχεδὸν διόλου, ἔξη μῆνες τώρα καθόλου πιά : οὔτε ψίχουλο ψωμί, οὔτε δευτερόλεπτο ὕπνο. Μὰ πίνω, πίνω αὐτὸ ἐδῶ τὸ ρακί. Τὴ μέρα μου τὸ χύνει τὸ παιδί μὲς στὸ λαρύγγι μου ὅπως εἶδες. Τὴ νύχτα γιὰ νὰ μὴν τελειώσω και νὰ μὴν ξυπνῶ κι' αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο τὸ πλάσμα, πιπιλίζω ἐκεῖνο τὸ σφουγγάρι ποῦ βλέπεις στὸ τραπέζι, ποῦ μου τὸ μουλιάζει στὸ σπέρτο. Τὸ πρῶτ' εἶναι κατάξερο και τσουρουφλισμένο ἀπὸ τὰ χεῖλια μου.

Ὁ Ἀδριανὸς κρύβοντας τὸ πρόσωπο μὲς στὶς φούχτες του, «θεῖε, ξεφώνησε, τί φοβερὴ ζωὴ ποῦ περνᾶς !

— «Φοβερὴ, ἀλιψούλη μου, λές ; Φοβερὴ ; Μπορεῖ Εἶναι ὅμως λογικὴ και σύμφωνη μὲ τὴ μοῖρα μου Θέλησα πλέρια τὴν εὐτυχία, τὴν εὐτυχία τὴν εὐκολή, τὴν εὐχαρίστηση τῆς μάταιας και ψωροπερήφανης σάρκας. . . . Και γιὰ νὰ τὴν ἀπολάβω χτυπήθηκα ἀλύπητα. Εἴκοσι χρονῶ ἀγῶνας γιὰ ν' ἀποχτήσω μιὰν ὥραλα γυναίκα ποῦ κοιμάται τρώγοντας, σπιτάρα ποῦ καίεται σὰν τὸ ἄχερο, ζωντανὰ ποῦ χάνονται, παιδιὰ ποῦ πεθαίνουν, θησαυρὸ ποῦ φτονιέται και δέρνομαι γιὰ δαύτονε, κ' ἕνα καθαρὸ πουκάμισο ποῦ τὴν

ἄλλη μέρα λερώνεται. Κι' ὅλα αὐτὰ, γι' αὐτὸ τὸ κορμί ποῦ ξεκόλλησε πιά ἀπὸ τὸ κεφάλι μου και μοῦ εἶναι ξένο σὰν τὰ τσουβάλια ποῦ τὸ σκεπάζουνε· γι' αὐτὸ τὸ κορμί ποῦ σαπίζει τώρα και δὲν εἶναι παρὰ ἕνα φοῖρμι ! Ἐζήσα ἕνα τέταρτο αἰῶνα ζωὴ ἀνθρώπου σκλάβου αὐτουνοῦ τοῦ φοφιμοῦ, ποῦ κάλλιο νὰ τὸδλεπα νὰ τὸ τρῶν τὰ κοράκια, ὅπως τώρα τὸ τρῶν τὰ σκουλίκια και ὄχι καθὼς ποῦ δὲν εἶχα διαλογηθεῖ μιὰ στιγμή πὼς εἶχα κεφάλι, μυαλὸ, φῶς, ποῦ ἡ σαπιλὰ και τὰ σκουλήκια δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἀγγίξουν

Πνιμένος ἀπὸ τὴν κούραση σόπαξε γιὰ πολλὴν ὥραν ὁ ἀρρώστος. Ὁ Ἀδριανὸς μόλις ὑποφέροντας τὴ ματιά του, σκεφτότανε μὴ ὁ θεῖος ἤθελε νὰ τὸν μιλῶσαι σὲ τίποτα. Και δὲν εἶχε λάθος. Αὐτὸ ἦτανε.

«Ἀδριανέ ! Σὲ κάλεσα γιὰ νὰ σοῦ πῶ πὼς δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος μαζί σου !» Στὴ φράση ἐτούτη ὁ νέος ξετινάχτηκε, σὰ νὰ τὸν χτύπησε καμουτσιὰ.

«Δὲν εἶσαι εὐχαριστημένος μαζί μου ; Και γιὰτί θεῖε ;»

— Γιατί εἶσαι ἕνας γλεντιζές. Γιατί ξεχνᾶς τὸ φῶς τοῦ κεφαλοῦ και τὸ τί σοῦ ἔλεγα ἀλλόττες. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ταιριάζει σὲ χιλιάδες χίλιους ἀσήμαντους θνητοὺς σὰν ἐμένα, ὄχι ὅμως και σὲ σένα, Ἀδριανέ, μ' ἐννοεῖς ; Ὅχι σ' ἐσένα, ποῦ τὸ μυκλὸ σου γνώρισε τὸ φῶς ἀπὸ τὰ μικράτα σου. Θυμάσαι ποῦ δεκαπέντε χρονῶ—ἡλικία ποῦ ἀμολέρονον τερκένια—ἐρχόσουν κ' ἔβρισκες τὸ θεῖο Ἄγγελο στὸ καθαρὸ και φιλόξενο ταβερνάκι του, γιὰ νὰ τοῦ μιλήσεις γιὰ ἀστρονομία και τὸν ἔκνεες και σὲ λάτρεις ; Θυμάσαι μὲ πόσῃν εἰλικρίνεια στεκόματτε ὅλοι—ἐγὼ κ' οἱ λεβέντες οἱ ἀμαξάδες μου—κρεμασμένοι ἀπὸ τα χεῖλια σου ποῦ ξεδιαλύονε τὴν οὐράνια σοφία ; Ἄχ ! αὐτὰ τὰ περασμένα ! Τὰ βλέπω σὰν νάταν χτέσι ! Ἐξω χιόνι και βοργιαδάκι Μέσα στὸ ταβερνάκι καλόβολη ζεστασὰ, ἀργατιά και κουδεντολόι, ζωὴ χαρισάμενη. . . Ἐκοβὰ τὸ καπνιστὸ λαρδί χωρὶς νὰ τὸ ζυγιάζω, χωρὶς λογαριασμὸ και τιγκουινὰ, και κερνοῦσα ἀπλόχερα τὸ κρασί καθὼς μ' ἔπρωχε ἡ καρδιά. Τρώγαμε, πίναμε και δοξάζαμε τὸ θεὸ κι' ἀκούαμε και σένα ποῦ ἀναποδογύριζες τὴν ἀρχιτεκτονικὴ του, κι' αὐξαινες τοὺς κόσμους και λογάριζες

τὸ μάκρος τῶν ἄστρον καὶ κορόι·δευες τίς ἀνοήσιες τῶν παπάδων! . . . χὰ! . . . χὰ! . . . Μοῦ ἄρесе! . . . Κι' ἄρесе ἄλλο τόσο καὶ σιτοὺς ἀμαξάδες! Ἔνας πετάχτηκε· «ποῖ εἶναι, λέει, αὐτὸ τὸ παιδί ποῦ μιᾶ σὰ βιβλίο;» — «Ὁ ἀνιψός μου, μωρὲ,» ἀπαντοῦσχ περήφανος καὶ γιὰ σένα, μὰ καὶ γιὰ μένα ποῦ δὲ σκάμπαζα τίποτα. «Εἶναι ὁ μοναχογιὸς τῆς μεγάλης μου ἀδερφῆς, μιᾶς ἐρωτόπαθης ποῦ δὲν εἶχε ὁμοιά της σὰ εἴκοσι της χρόνια»·

Κι' ἀρπώνοντας τὸ χοντρὸ δεκάλιτρο γέμιζα ἀπὸ λόγου μου τίς χωματένιες μισές, ποῦ σκάναν ἀπὸ τὴν ξεραῖλα, σὰν τὸ χωράφι ποῦ τὸ ψήνει ὁ γῆλιος τοῦ Θεριστή.

Μὰ ἄλτ! Μακρυὰ, μακρυὰ ἀπὸ μένα οἱ σκληρὲς αὐτὲς θύμησης! Καὶ σὺ, ἀνιψέ μου Ἄδριανέ, ἔχεις χρέος νὰ μὲ ἀκούσεις καὶ νὰ ὑποταχτεῖς! Τίποτα μὴν ἔχεις νὰ ἐλπίζεις ἀπ' τὴ ζωὴ ποῦ τσακίζει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ γαγγραινιάζει τὸ κορμί καὶ ποῦ κάνει νὰ ξεχνᾶ κανεὶς τὸ κεφάλι. Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ ἀδιάντροπα γλέντια σου; Αὐτὸ τὸ κκλοκομμένο κοστοῦμι, αὐτὸς ὁ κολλάρος τῆς ὥρας, αὐτὰ τὰ γιαιλιστὰ μανικέτια; Τι; Ταιριάζουν αὐτὰ τὰ μπιχλιμπιδία σ' ἓνα νέο ποῦ γνώρισε τὸ οὐράνιο φῶς; καὶ ποῦ δὲν τοῦμεινε κι' ἀγνωστὴ ἢ καταστροφὴ τοῦ θεῖου τοῦ Ἄγγελου;»

Γεμάτος τερασμὸ ὁ Ἄδριανὸς χαμήλωσε τὸ μέτωπο. Τοῦ ἐρχόντουσαν ὡς στὴν ἄκρια τῆς γλώσσας γερὰ ἐπιχειρήματα, μὰ τοῦλειπε τὸ θάρρος ν' ἀπαντήσῃ. Κ' ἐκεῖ ποῦ σιωπηλὸς ἀποροῦσε μὲ τὴ σοβαρότητα τοῦ θεῖου του, ἐκείνος φέρνοντας τὸ σφυριχτράκι στ' ἀπονεκρωμένα του χεῖλια βάλθηκε ὑπομονετικά, ἀργὰ καὶ συχνανεσαίνοντας, νὰ φωνάζει τὸν ἀλκωνιάρη ὑπάλληλό του, ποῦ μόλις ἔφτασε τοῦ γέμιζε τὸ ποτήρι, ἄδειασε τὸ περιεχόμενο σὰ σὲ τρύπα στὸ στόμα τοῦ ἀφεντικοῦ του καὶ ξανάφυγε χειρονομώντας καὶ σειώντας τὸ πλατὺ του κεφάλι.

«Εἶναι τρία χρόνια» ξανάρχισεν ὁ Ἄγγελος «ποῦ ἔχει φτάξει στ' αὐτιά μου μιὰ σου βρωμοδουλειά. Ἄνεκατεύτηκες μὲ μιὰ παραλυμένη, παρέα, ἀνάξα τῆς φώτισης σου καὶ πῆγες ἓνα βράδυ σ' ἓνα λαϊκὸ χορὸ στὴ Μπραῖλα καὶ ξεπλάνεψες

ἓνα κορίτσι. Καὶ τὴν ἴδια νύχτα κιόλας πλάγιασες μαζὺ του. Τὴν ἄλλη μέρα τὴν ξεπούλησες καὶ τῶσκασες γιὰ τὸ Βουκουρέστι. Δεκαπέντε μέρες ὕστερα σ' ἐπιασεν ἡ Ἀστυνομία μὲ ἔνταλμα τοῦ ἀνακριτῆ. Ἐνα μῆνα τέλος ἀργότερα καταδικάστηκες σὲ μιὰν ἀτιμωτικὴ ποινὴ, δεκαπέντε μέρες φυλακὴ «ἐπὶ ἀπαγωγῇ ἀνηλίκου».

Ὁ Ἄδριανὸς κατακοκκίνισε. — Ὅχι δὲν ἦταν διόλου ἀπαγωγὴ, θεῖτε. Ἡ μικρὴ ἀιέθηκε στὸ ἀμάξι θεληματικά, δὲν ἦταν ἀρχάρια. Τὸ θυμα αὐτηνῆς τῆς φάρσας ἤμουν ἐγώ. . . . Ἄλλιῶς θὰ ἔκανα κατὰ τὸ νόμο τρία χρόνια φυλακὴ.

— Ἴσως. . . . μὰ δὲν ἤξαιρες πὼς μιὰν ἀνήλικη δὲν ἔχει «θέληση» καὶ πὼς τὴν ὀρίζουν οἱ γονιοὶ της;

— Μὰ δὲν ζητάει θαρρῶ κι' ἀπὸ τοὺς γονιοὺς της κανεὶς τὴν κόρη ποῦ θέλει νὰ τὴν πλαγιάσει.

— Ἐννοεῖται! Μὰ δὲν πλαγιάζουν ὅμως καὶ τίμια κορίτσια, ποῦ τὴν ἄλλη μέρα σὲ στέλνουν στὸ φρέσκο».

Ὁ θεὸς περίμενε καμμιάν ἀπάντηση, ὁ Ἄδριανὸς ὅμως σῶπασε κ' ἔτσι ἐξακολούθησε πάλι ὁ ἴδιος.

«Ἄλλο ἀπ' αὐτὸ δὲν ἔχω νὰ σὲ μαλώσω. Ξαίρω πὼς ἐξαιτίας ἀπ' αὐτὴ σου τὴν πράξη ἢ μητέρα σου ἀπ' τὴ ντροπὴ της ἔπεσε βαριά ἀρρωστὴ· οἱ γονιοὶ τοῦ κοριτσιοῦ ἤρθαν καὶ γύρευαν γάμο· καὶ τὸν καιρὸ ποῦ σεργιανοῦσες ἐσοῦ στὸ Βουκουρέστι, ὄλος ὁ μαχαλᾶς βούϊξε κ' εἶχε νὰ κάνει μὲ τὴ μάνα σου καὶ μὲ τὸν παραλυμένο τὸ γιόκα της. Ἐσένα βέβαια λίγο σ' ἐνοίαξε αὐτὸ, καὶ μέσα στὴν ἀπενταρία σου τῆς ἔγραφες νὰ σοῦ στείλει καὶ χρήματα. Ἐκείνη μόλις εἶχε σηκωθεί ἀπὸ τὴν ἀρρώστια της κ' ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πάει νὰ κοφομεσιάζεται στὶς σκάφες γιὰ νὰ μαζέψῃ κατιτίς καὶ νὰ σὲ προφτάξῃ. . . . Ἄν αὐτὸ τὸ λὲς ἐσοῦ «ὀϊκὴ στοργή», ὑποκλίνομαι. Μὰ δὲν εἶναι αὐτὸ μονάχα, θὰ δεῖς πὼς εἶμαι καλὰ πληροφορημένος. Ἡ φυλακὴ σου, ἀνάγκασε τὴ μητέρα σου νὰ μαζέψῃ τὰ κουρέλια της καὶ ν' ἀλλάξῃ γειτονιά καὶ νὰ κατοικήσῃ ἄλλοῦ μὲ ἀκριβώτερο νοῖκι. Ἐπὶ τέλους βγήκες ἀπ' τὴ φυλακὴ καὶ ξεσηκώθηκες πάλι, ἀνεκατεύτηκες στὸ ἐργατικὸ κίνημα, φυλακώθηκες καὶ ξυλοκοπήθηκες σὰν ὁ χειρότερος ἀλογοκλέφτης: Ἀποτελέσμα ἓνα μῆνα σε-

νατόριο, κλονίζεται η υγεία σου, άφορμή να πᾶς στην Αίγυπτο για ν' αλλάξεις κλίμα, φοβάς εκεί από την πείνα και θυμασαι τη μητέρα σου. "Αχ! "Αδριανέ, τί σου λείπει επί τέλους; Καρδιά ή μυαλό; Τότες άκριβώς δέχτηκα τη μητέρα σου. . . . Ξεκομμένη, αποκαμωμένη, έρχότανε για πρώτη φορά στη ζωή της να μου γυρέψει λεφτά για να στείλει στο παιδί της. . . . Δυπήθηκα όχι έσένα, παρά εκείνη, αυτό το μάρτυρα, και της άνοιξα τη σακκούλα μου στην διάθεσή της.

“Ο "Αδριανός ξέσπασε σε άναφυλλητά, σωριάστηκε στα πόδια του βρωμοκρέββατου, έπιασε όρμητικά το κοκκαλιάρικο και κρύο χέρι του θείου του και το φίλησε.

«"Ημαρτον! . . συχώρεσέ με. . . είμαι ένας παλιόθρωπος! . .

— Πολύ καλά. Δυπάται. "Η λύπη φέρνει και τη διορθωση. Πάσκισε λοιπόν να διορθωθείς, και σε συχωρώνά από τώρα και θάσαι ο "Αδριανός μου, ο άνιψός μου, το πνευματικό παιδί του θείου "Αγγελου, αútουνού του θείου που βλέπεις έδω άπάνου σ' αυτό το παλιοκρέββατο για το λάθος που έκανε να θελήσει τη γυναίκα την πολύ πολύ όμορφη, το πολύ πλουσιόπαροχο σπίτι και το πολύ καθαρό πουκάμισο. Μά δάστα!

«Τί πρέπει να κάνω θεϊε»; μουρμούρισεν ο νέος σκουπίζοντας τα δάκρυά του και ξαναπηγαίνοντας στη θέση του. “Ο "Αγγελος ύψωσε χαριά - χαριά το κοκκαλιάρικο χέρι του, έτσι σά νάθελε να ξεστομίσει καμμιά βλαστήμια:

«Νά συχαθείς κάθε τι που μάς καλόρχεται και μάς κοιλακεύει, να τσακίσεις τις κεφαλιωμένες επιθυμίες, και να παραδοθείς μ' όλη σου την ψυχή στη λατρεία του πνεύματος, που είναι το μόνο στήριγμα μέσα στην καταδρομή! Αυτό έχω να σου πω. . . .

— «Μά θεϊε!» τόλμησε ν' άντιτείνει ο "Αδριανός «καταδικάζεις σήμερα ότι αγάπησες χτές». . . .

— Πολύ σωστά. . . . "Εκείνα όμως που αγάπησα χτές είναι π' ό μ' έφεραν αυτού που με βλέπεις σήμερα.

— Κι' όμως αγαπά κανείς ότι του φέρνει ευχαρίστηση: την ώραία γυναίκα, το άρχοντικό το σπίτι και το καθαρό που-

κάμισο. Το γυρεύουν τα πάθη μας, το άναζητούν οι αισθήσεις μας.

— "Αληθοφάνειες, "Αδριανέ. . . . Τίποτα άλλο παρά αληθοφάνειες! . . . "Η άναστάτωση που κάνουν τα πάθη μας κ' οι αισθήσεις μας είναι πολύ πιο δυσανάλογη από τη δύναμή τους για την ευδαιμονία.

— Είναι ή άναστάτωση της καρδιάς μας!

— "Η καρδιά μας! Είναι κακούργα! έκραξεν ο έτοιμοθάνατος με μιάν υπέρτατη προσπάθεια που τον εξάντλησε. Τα λόγια του δέν είχαν πιά τον τόνο ανθρώπινης φωνής και δέν ήταν παρά έρρινες σφυριγματιές μονάχα. Μιά μεγάλη σιωπή άκλούθησε ύστερα από τούτη τη φράση. Το κεφάλι και τα χέρια του άρρώστου γυρίσανε μιá προς τον τοίχο, τεντωθήκανε και ξυλιάσανε. “Ο "Αδριανός νόμισε πως ο θεϊος θά ξεφυχόυσε. "Οχι. “Ο θεϊος "Αγγελος σκεφτότανε ακόμα. Ξαναγύρισε προς τον "Αδριανό και τον κοίταξε καλά - καλά με τ' άγρια μάτια του, που έξηγούσαν περισσότερο κι' από τα λόγια τον τραγικό του μυαλού του άγωνα.

“Υστερα χωρίς διόλου να πάψει να τον κοιτάζει, σφύριξεν ο "Αγγελος δυνατά - δυνατά και θιάστικά για ν' άποδείξει, θαρρείς, στον άνιψό του πως περιγελούσε το θάνατο.

Το παιδί ήρθε με τα τραχιά, ο θεϊος κατάπιε το ταχτικό του, έγλυψε τα ξασπροθωριασμένα του άχείλια και χαμογέλασε για τη νίκη του προς στην άνυπαρξία.

* *

«"Η καρδιά μας; "Η καρδιά μας; . . . "Ας την κλάψουμε "Αδριανέ! . . . Αυτή τη φούχτα το κρέας που δέν παύει να χτυπά, αυτό το γογγύλι, αυτή την στρουμπουλή βορβομάνα, που κλείνει μέσα της την Αιωνιότητα, που δέρνεται από την αιώνια κίνηση καθώς θά νοιώσει τη ζεστασά της γυναίκειας κοιλιάς, τότες που σίγουρα δέν είναι μεγαλύτερη από κεφάλι καρφίτσας, που νογᾶ και χτυπά και συγκινιέται και χαίρεται κ' υποφέρει και χτυπάει άκατάπαυτα, από κεινη την ώρα που γίνεται ως την ώρα που σβύνει. Μά άιντε! "Ας μὴν την άδικούμε αυτή την καυμένη κακούργα! Μάς ποτίζει φαρμάκια άρκετά, είναι αλήθεια, μά το κάνει παληκα-

ρίσκαι και γενικιόδωρα. 'Α... χά! όρίστε οι θύμησες... Οι άγιες οι θύμησες!... 'Επί τέλους άς ζήσουμε άκόμα λιγάκι έτοιπα τά φοβερά περασμένα!

.. . . .
 "Αν οι πηγές των δακρύων μου δέν είχαν στερέψει, θά έχυναν πρόθυμα λίγα, για τόν άντρα που ήμουν πριν είκοσι χρόνια... Βρισκόμουν τότε στο ύψος της εδτυχίας μου και τό αίμα μου, στη βράση του άπάνου, μ' έκανε νά ζω έκατό μαζεμένες ζωές. Τίποτα άπ' ό,τι γενότανε γύρω μου δέν τό στερήθηκα, θές πίκρα, θές χαρά. Και στον καυγά και στο γλέντι παρών ό θεός 'Αγγελος. 'Εγώ στραγγουλούσα και τό πρώτο και τό στερνό κρατοπότηρο, κ' έγώ ήμουνά πάλι που άντεχα ό στερνός στην άμάχη!... Γιατί—Θεούλη μου παντοδύναμη!— είναι ώρατο ν' άκους νά χτυπούν τά μιλιγγια σου στο γκλού - γκλού που κάνει τό «αίμα του χριστού» σαν κατεβαίνει στο άναμμένο «φουγάρο» μας, κ' είναι κι' ώρατο νά σπᾶς τά πλευρά του ξεστρίπτου που σοδ κάνει τόν κάργα. Και ξαίρεις πώς στις γιορτές μας «τό αίμα του χριστού» άνεκατώνεται πολλές φορές με τό ανθρώπινο αίμα. "Ενα τέτιο πράμα γένηκε τά Χριστούγεννα, όπως θά σοδ διηγηθώ· έξάλλου πρέπει και νά τό θυμάσαι λίγο, γιατί άνεκατεύτηκς κάπως και συ σε εκείνη τήν κραιπάλη.

(Έχει συνέχεια)

Μεταφρ. Κ. ΦΡΙΑΛΙΓΓΟΣ

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ

Γεννήθηκε στά 1828, στη νορβηγική πρωτεύουσα Χριστιάνια—σήμερα τή λένε Όσλο.— Χρονολογική σειρά των έργων του :

Μ π ρ ά ν τ (1866). Π έ ρ Γ κ ύ ν τ (1867). Α ύ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς και Γ α λ ι λ α ι ο ς (1874). Τά σ τ η ρ ί γ μ α τ α τ η ς Κοινωνίας (1877). Τό Κουκλόσπιτο (1879). Οι Βρυκόλακες (1881). 'Ο όχτρος του Λαού (1882). 'Η 'Αγριόπαπια (1884). Ρόσμερσχολμ (1886). 'Η Κυρά της Θάλασσας (1888). 'Εντα Γκάμπλερ (1890). Σόλνες ό Οικόδομος (1892). 'Ο μικρός 'Εγιολφ (1894). Γιάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν (1896). "Αμαθά ξυπνήσομε άνάμεσα στούς πεθαμένους (1899). Στά τριάντα του με τριαντάπέντε χρόνια και πριν φύγει άκόμα από τήν πατρίδα του για τήν 'Ιταλία, είχε γράψει και μερικά έργα ιστορικά, δλότλα σχεδόν ξεχασμένα σήμερα. Είτανε τά νεκρικά του άμαρτήματα. Οι Μνηστήρες του Στέμματος (1863), θεωρούνται τό καλλίτερο τής νεανικής του αυτης εποχής..

**

Θά συμβεί, κατά πᾶσαν πιθανότητα, με τόν 'Ίψεν, ό,τι συνέβη και με άλλους κορυφαίους δημιουργούς. Κατά περιόδους, σά νά κουράζεται ό κόσμος από τόν όγκο τους. Και για ξεκούρασμα, προτιμά νά τούς ξεχνά. Οι διαστικοί, εξηγώντας επιπόλαια αυτή τήν παροδική άδιαφορία, βγάζουνε συμπεράσματα όριστικής καταδίκης. 'Ακόμα κι' ό Σαίξπηρ πλήρωσε τό φόρο του σ' αυτή τή νεκροφάνεια. Τό ίδιο θά γίνει και με τό Νίτσε. 'Ίσως και με τό Δοστογιέβσκιη.

Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι άρκετά έργα του 'Ίψεν θά σδύσουνε όριστικά. Τά συστατικά τους, χλωμά, αποκλειστικά, πολύ διανοητικά, δέν άντέχουνε στο πέραςμα του χρόνου. Τότε που τά χειροκροτούσε ό ευρωπαϊκός κόσμος, είχανε τό προνόμιο τής nouveauté. Τό χυμό τής επαναστατικής—για τήν εποχή τους—τόλμης. Για παράδειγμα άναφέρω αυτούς τούς ίδιους Βρυκόλακες, που είχανε τότε ξετρελλάνει τούς φιλολογικούς κύκλους όλης τής Ευρώπης. Σά φαντάσματα φαίνονται σήμερα τά πρόσωπα αυτά, όσο καλογραμμένο κι' αν είναι τό έργο. "Όταν όμως ό 'Ίψεν άφίνει κατά μέρος τήν ήθικολογική του διάθεση κι' άντικρύζει τά ανθρώπινα πάθη, τις αλώνιες συγκρούσεις του «γυμνοδ» ανθρώπου, όταν κορυφώνεται ή διαισθητική του λογική, βλέπουμε τότε νά ύψώνονται οι ρωμαλέοι τύποι, οι γεμάτοι ζωή και

χρώμα και κίνηση. Η τοπική ατμόσφαιρα που τυλίγει όλα του σχεδόν τα δράματα πέφτει σε δεύτερη μοίρα και ο άνθρωπος, ο αιώνας άνθρωπος. κρυφογαίνει και στηλώνεται όρθος, ζωντανός και... αξιολύπητος. Γιατί ο Ίψεν είναι θετικά **α π α ι σ ι ό δ ο ξ ο ς**.

Η άπαισιοδοξία του Ίψεν δεν είναι φιλοσοφική διάθεση. Ούτε αποτέλεσμα διανοητικής σερίρας συλλογισμών. Μά ούτε και ψυχική διάθεση. Απεναντίας ο Ίψεν είναι ξετρελλαμένος με τη ζωή. Δεν την εδλογοει, βέβαια, σε κάθε της φανέρωμα, όπως, π. χ. ο Σαίξπηρ. Την κρίνει όμως αξία για κάθε λογής ιδανικό. Νά η κεντρική γραμμή των έργων του: η ζωή με τα ιδανικά της. Οι ήρωες του — έλοι σχεδόν — έχουν ιδανικά. Γι' αυτά ζούνε. Γι' αυτά αγωνίζονται σκληρά. Όλα ή τίποτε, είναι ή κρυφή κραυγή της ψυχής τους. Και, όπως είναι ανθρώπινο και φυσικό, στόν αγώνα αυτόν τσακίζονται. Και τότε ξεπροβάλλει η άμφιβολία με όλες τις συνέπειες της άπαισιόδοξης ψυχικής παραχής.

Συμπέρασμα: Δεν υπάρχει προκαταβολική άπαισιοδοξία στα έργα του Ίψεν. Οι περισσότεροι ήρωες (Σόλνες, Νόρα, Μπόρχμαν, Ρόζμπερ), είναι τύποι δυνατοί. Σχεδόν σκληροί. Έτοιμοι να παλαίψουν (μέχρις εσχάτων). Η ζωή όμως είναι πιά δυνατή. Τους κουρελιάζει. Μιά όλοφανερη νισσεϊκή πνοή περνά ανάμεσά από την ψευνική δημιουργία. Όχι από επίδραση. Απλούστατα, από σύμπτωση ιδιοσυγκρασιών των δυο αυτών κορυφαίων μυαλών της χθισνής Εδρώπης.

Κατα κανόνα, οι διάφοροι κριτικοί, άμκ παιζότανε ένα κινούργιο έργο του Ίψεν, ιδρώνανε να θρούνε τις ιδέες ή την Ίδέα που ήθελε να (άποστηρίξει ο συγγραφέας.) Ο Ίψεν θύμωνε. «Δέ γράφω, έλεγε σε γράμματά του και προς τόν κόμητχ Προζόρ και προς τόν Μπραντς, για να υποστηρίξω όρισμένες ιδέες. Γράφω κείνα που βλέπω γύρω μου». Τώρα που μάς χωρίζει κάποια χρονική απόσταση, μπορεί κανείς να τονίσει ότι δικιο είχανε και οι κριτικοί και ο Ίψεν. Αφήνοντας κατά μέρος τους αρχαίους τραγικούς, δυο μονάχα καλλιτεχνικές κορυφές ξαίρω που μετουσιώνανε σε έργα τέχνης τη Ζωή, δίχως να τη χρωματίσουνε με τό έγω τους: τό Σαίξπηρ και τό Μολιέρο. Για τόν Ίψεν δέ συμβαίνει, μου φαίνεται, τό ίδιο. Η διανοητική του όρμη δέν είναι αποκλειστικά **α ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ή**. Τις ιδέες του τις αγαπά. Με όλη του τη δεξιόσχη, δέν τα καταφέρνε να τις κρύψει. Μεταφράζω εδω τις γνώμες του για την ήθική κατάσταση της Χριστιάνιας, της ιδιαίτερης πατρίδας του, από συνέντευξη του με κάποιον έγγλέζο δημοσιογράφο, τό Ρόμπερτ Σέραρντ, στα 1894:

«Η Χριστιάνια είναι ή πιά άνήθικη πολιτεία της Εδρώπης και δέν υπάρχει μέρος πιά κατάλληλο για τόν άνθρωπο που θέλει να μελετήσει τη σύγχρονη κοινωνική ζωή. Μπορεί να πει κανείς πως ό γάμος, π. χ., δέν υπάρχει πιά εδω. Η άστυνομία έχει καταργήσει την άνεγνωρισμένη πορνεία. Οι νέοι μας, λοιπόν, ριχτήκανε στην κρεδατοκίμακρα του γει-

τονά τους. Και, κατά δεύτερο λόγο, ή άνηθικότητα ή σημερινή έχει άφορμή τις νομικές εύκολες για τό διαζύγιο. Τό διαζύγιο παίρνεται, σήμερα, τόσο εύκολα, όσο και ή άδεια του γάμου. Δέ συντρέχουν λοιπόν, εδω, (στη Νορβηγία), οι λόγοι που δημιουργούνε άλλου τις λεγόμενες «έλεύθερες ένώσεις», όπως γίνεται στη Γερμανία και στη Γαλλία, όπου τό διαζύγιο δέν τό παίρνεις τόσο εύκολα. Οι όρόμοι της Χριστιάνιας είναι, βέβαια, πολύ καθαροί. Τα σπίτια όμως, οι φαμίλιες τους, κρύβουνε άκαθαρσία. Η ζωή «με τους τρεις» (σ. μ. άντρόγυνο και έραστής ή έρωμένη), λουλουδίζει εδω όπως πουθενά άλλοδ. Και, μιά που κηρύξαμε την ισότητα των φύλων, συμβαίνει κάποτε ο Τρίτος να είναι γυναίκα. Γίνονται, σήμερα, στη Νορβηγία πολλές κωμικές ιστορίες, πολύ πιο κωμικές άπ' ό,τι θα μπορούσε να πλάσει με τη φαντασία του ένας γάλλος βωντεβίλιστας».

Δέ εγάζω γενικά συμπεράσματα από τη συνέντευξη τούτη, ούτε την παίρνω τούς μετρητοίς. Ξεχωρίζω μονάχα ένα κύριο χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας του Ίψεν: την ήθική του **ύ π ό σ τ α σ η**. Δέν άφορεί για τα ζητήματα της κοινωνικής ήθικης. Απεναντίας, του κάνουνε ιδιαίτερη έντύπωση και τό ménage à trois τό θεωρεί κατηγορηματικά άνήθικο. Μ' άλλα λόγια, ή **θ ι κ ο λ ο γ ε ι**. Για τούτο είπα παραπάνω ότι ο Ίψεν αγαπά τις ιδέες του και όταν ή Έντα Γκάμπλερ, παραζαλισμένη, νοιώθει την ανάγκη να έγκληματίσει, θάρρεις πως κρυφακούς την επίτιμητική φωνή του δραματουργού να τη σπρώχνει, χαϊρέκακα, στη μοίρα της καταστροφής.

Τό «άφέωνταί σοι αι άμκρίται» δέν τό άντικρίζεις στο έργο του Ίψεν, όπως, π. χ., στού Δοστογιέβσκη. Νά ή τεράστια διαφορά που διακρίνει τό έργο του μεγάλου Νορβηγού, από τη χριστιανική πνοή του διαχύνει όλάκαιρο, σχεδόν, τό έργο του Δοστογιέβσκη. Ο Ένας, πουριτανός. Δίχως αίσθηματισμούς. Χωρίς προκαταβολική συμπόνια για τους ήρωες των έργων του. Ο άλλος, χριστιανικώτατος, έτοιμος ν' άγκαλιάσει μέσα στο κύμα της άνεξάντλητης αγάπης του όποιοδήποτε φανέρωμα της ανθρώπινης ζωής.

Όταν πρωτοφάνηκε ο Ίψεν, κυρίαρχοι του θεάτρου είτανε, κυρίως, οι Γάλλοι. Ο Ωζιέ, ο Δουμάς, ο Σκριμπ. Τα έργα τους, κλογογράμμένα, μαλακά, άπλά, άνώδυνα ήθογραφήματα, ή χαρά και ή ήδονή της άστικής τάξης, που λαχταρούσε να βλέπει στο θέατρο میان εικόνα της δικής της ζωής, δίχως μεγάλα πάθη, δίχως ιδανικό, χωρίς ιδέες! Ξαφνικά, ή μέτρια, ή άπλη κ' ή αισιόδοξη θεατρική ατμόσφαιρα δέχεται τους μεγάλους ψευνικούς τόνους. Ψυχικό βάθος, σκληρή άνάλυση της ζωής, περίπλοκες ψυχικές καταστάσεις, εικόνες γιομάτες πάθος, φρίκη και θάνατο. Σκασίκανε όλοι τους. Τα χάσκανε. Και, επί πλέον, μιά θεατρική αρχιτεκτονική τόσο άντρίκια, τόσο τέλεια, που, μπροστά της, «Η κυρία με τις κομέλιες» έκανε την έντύπωση αισθηματολογικής φάρσας. Θέλετε μιά κάποιε σύγκριση; Συλλογισθήτε, π. χ. τόν Η -

λίθιο τοῦ Δοστογιέβσκη συγκρινόμενο μὲ τὸ καλλιτερο, ἔστω, ρομάντζο τοῦ Ἀνατόλ Φράνς. Τιμὰ τῆ γαλλικῆ διανόηση τὸ γεγονός ὅτι, ταυτόχρονα μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ πιὸ θερμὰ ἀκόμα, χειροκροτήσανε δίχως ἐπιφυλάξεις τὸ ἴφενικό ἔργο.

Ὁ Μπράντ, ὁ Αὐτοκράτορας καὶ Γαλιλαῖος, ὁ Πέρ - Γκύντ, εἶναι τὰ ἀκατ' ἐξοχήν» ποιητικὰ ἔργα τοῦ Ἴφεν. Ἀξιζοῦνε τὰ δυὸ πρῶτα κυρίως, ἐξχωριστῆ μελέτη. Ἴσως δοθῆ εὐκαιρία, ἀργότερα. Ὁ ἀληθινὸς ὥστόσο ποιητὴς δὲ ζυγιάζεται μὲ ὠρισμένα ἔργα. Ἡ ἀληθινὴ ποίηση δὲν ἀναγνωρίζει ὠρισμένα φιλολογικὰ εἶδη. Ἡ λυρική διάθεση τοῦ Ἴφεν, ἡ δύναμη τῆς δημιουργίας ζωντανῶν μορφῶν, τὸ ζύμωμα τῆς ψυχῆς του μὲ τις βαθιὰς πηγὰς τῆς ζωῆς, τὸ ἀγνὸ ἀντίκρουσμα τῆς δημιουργίας, σπαρταροῦνε ἄρως καὶ ἀκμαία καὶ στὰ πιὸ ρεαλιστικὰ του ἔργα καὶ —χωρὶς καμιά ρωμαντικὴ διάθεση— δὲ μπορῶ νὰ πῶ ἂν ἡ ποιητικὴ δροσιὰ τοῦ «Ἄμα θὰ ξυπνήσουμε» ἢ τοῦ «Ρόζμερσχολμ» ἢ τοῦ «Μπὸρκμαν», δὲν ἔχουνε τὴν ἴδια ρωμαλέα πνοὴ μὲ τὸν καθαρὸ λυρισμὸ τοῦ «Μπράντ.»

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν δραμάτων τοῦ Ἴφεν εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα ὑποδείγματα ποὺ παρουσίασεν ἡ εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία. Ἡ συγκεντρωτικὴ δύναμη τῶν φράσεων, τὸ ἐσωτερικὸ δέσιμο, ἡ ὑποβλητικὴ διάταξη τοῦ διαλόγου του εἶναι ἀνώτερα κριτικῆς. Πῶς, τώρα, καταφέρνει νὰ δημιουργεῖ ἀτμόσφαιρα τόσο ἀγνὰ ποιητικὴ μὲ μέσα φραστικὰ τόσο ρεαλιστικῆς τεχντροπίας, εἶναι ζήτημα ποὺ βρίσκει τὴ λύση του στὴν ἀπλή σκέψη ὅτι ὁ ἀγνός, ὁ θρεμένος μὲ τις πηγὰς δυνάμεις τῆς ζωῆς τεχνίτης, δὲ μποδίζεται ἀπὸ σχολές, οὔτε ἀπὸ ὠρισμένες τεχντροπίας. Τίς ἐξουσιάζει καὶ φανερώνει τὴ δύναμη του πιὸ ἔντονα καὶ πιὸ ἀναγλυφικά.

* *

Τὸ ἴφενικό ἔργο, στὸ σύνολό του, εἶναι ἓνας σταθμὸς στὴν τέχνη καὶ στὴ σκέψη τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἡ ἐπίδρασή του εἶταν τεράστια. Καὶ θὰ βαστάξει πολὺ. Μονάχα στὰ μισοπολιτισμένα μέρη —ἔπως π. χ. στὴν Ἑλλάδα,— στάθηκε ἡ ἐπίδρασή του σχεδὸν ὀλέθρια. Πλημμύρισε, τότε, ὁ τόπος μας ἀπὸ τοὺς πιὸ κωμικοὺς ἴφενικοὺς τύπους. Ὅσοι ἀπὸ μᾶς εἶχανε κάποιον ὄχρὸ, ἔστω, δραματικὸ τάλαντο, μᾶς φουρνίριανε τὰ πιὸ παράξενα κατασκευάσματα, πρόσωπα καὶ πράγματα ὀλότρελα ἄσχετα μὲ τὴ ψυχὴ μας, μὲ τὰ ἔθιμά μας, μὲ τις μικρὲς, ἔστω, σκέψεις μας, γενικά μὲ τὴ ζωὴ μας. Ἄν ἀπὸ τὸν ἴφενικὸν αὐτὸ κινεῖσθαι κατασταλάξει καὶ μιά, ἔστω, σταλαματιὰ σοβαρότερης θεατρικῆς ἀντίληψης μὲ θεμέλιο τὴ δική μας τὴ ζωὴ καὶ μὲ ἰδανικὸ τὴν ἴφενικὴν ειλικρίνεια καὶ τὴν θ ι α μ α ν τ ε ν ι α ἀρχιτεκτονικὴ του, ἡ νεοελληνικὴ μας γραμματολογία δὲν θὰ τὸ μετανοιώσει, βέβαια.

X. M.

Τὰ «ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ» εἶναι μιὰ προσπάθεια ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Μυτιλήνης, κατὰ περισσότερο ἀκόμα, εἶναι ἴσως ἀποτελέσμα τῆς ἀγάπης τοῦ Λεσβιακοῦ κόσμου πρὸς τὰ νεοελληνικά καὶ γενικά πρὸς τὰ νεώτερα γράμματα. Ἐνας παλιὸς πόθος τῶν Λεσβίων διανοουμένων νὰ δημιουργηθῆ ἓνα ἰδιαίτερο πνευματικὸ κέντρο, μιὰ ἰδιαίτερη ἐστία, ποὺ νὰ τοὺς συγκεντρώνει σὲ μιὰ ἐνιαία προσπάθεια καὶ νὰ τοὺς διερμηνεύει μέσα στὸ ἰδικότερο, γινώριμό τους περιβάλλον, γίνεται πιὰ, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἀμφιβολίες καὶ τόσα ἐμπόδια, πραγματικότητα.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀπὸ τὸν περασμένο ἀκόμα αἰῶνα ὑπῆρχαν πάντα στὴ Μυτιλήνη μερικὸ ἀνθρώποι τῶν γραμμάτων, ποὺ ἢ ἐργασία τους εἶναι σκορπισμένη μέσα σὲ διαφόρους καιροὺς καὶ σὲ διάφορη δράση. Μέσα στὴν ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων τὸ νησί μας ἔχει τοὺς ἐξχωριστοὺς καὶ χαρακτηριστικοὺς του ἀντιπροσώπους. Ὁ Βερναρδάκης καὶ ὁ Ἐφταλιώτης στέκονται πάντα γιὰ τὴ Μυτιλήνη δυὸ σεβάσιμες σκιὲς καὶ γιὰ τοὺς διανοουμένους τῆς δυὸ ὁδηγήτριες, ἐπιβλητικὲς παραδόσεις. Ἡ πλατιὰ πνευματικὴ κίνηση, ποὺ ἄρχισε ὕστερα ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα, ἔφερε κι' ἐδῶ ἓνα δυνατὸν ἄνεμο στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ δυνάμωσε περισσότερο τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου γιὰ τὰ σύγχρονα ἐλληνικά γράμματα. Ἀποτελέσμα τῆς κίνησης αὐτῆς ἦταν τότε τὸ περιοδικὸ «Χαρυγῆ» (1912—1915) καὶ φαινόμενο πολὺ χαρακτηριστικὸ ἐπίσης οἱ διάφορες ἐκδόσεις περιοδικῶν ἀπὸ νέους μὲ θερμοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ μὲ ἀδιαμόρφωτες πάντα νεανικὲς τάσεις. Ὅλη ἡ κίνηση ἐκείνη θρήκε πάντα ἐδῶ εὐνοϊκὸ ἔδαφος καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ποῦμε πρὸς ἔπαινο τοῦ νησιοῦ μας πῶς ἐδῶ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ὑπάρχει, ἢ τοὐλάχιστο δὲν ὑπάρχει φανατισμὸς καὶ ἀντίδραση πρὸς τὸ δημοτικισμό. Ἡ ζωὴ εἶναι ἐλεύθερη νὰ ἐξελιχτῆ πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ σκόπελο.

Σήμερα οἱ Λέσβιοι ποὺ γράφουν καὶ ποὺ ἀσχολοῦνται γενικά μὲ τὰ γράμματα καὶ μὲ τις τέχνες, εἶναι περισσότεροι καὶ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ βγαίνει ἀπ' ἀνάμεσά τους μὲ τὸ σκοπὸ νὰ συγκεντρώσει τὴ σκόρπια ἐργασία τους, νὰ φανερώσει τις τάσεις τους, νὰ ἐκφράσει τις σκέψεις τους καὶ νὰ σταθῆ ὡς ἓνα σημεῖο παρακίνηση καὶ ρυθμιστῆς γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξή τους.

Δὲν πρέπει νὰ φανῆ σὰ μιὰ ἐκδήλωση στενὴ, τοπικιστικὴ. Κάθε ἄλλο. Εἶναι ἓνα ὄργανο μονάχα τοπικὸ, ποὺ ὁ φιλοδοξεῖ φυσικὰ νὰ ξανουχτῆ καὶ σὲ πλατύτους κύκλους καὶ νὰ συνεργασθῆ ἀκόμα μαζὺ τους. Ἄν ὑπάρχει κάποιος κεντρικότερος σκοπός, κάποια ἰδιαίτερη τάση γύρω στὰ «Λεσβιακά Φύλλα», αὐτὴ εἶναι νὰ στραφοῦμε ὅσο μπορούμε περισσότερο πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας, πρὸς τὸ ἀληθινὸ μας ἐγὼ καὶ πρὸς τὸ

φυσικό μας περιβάλλον, να αντλήσουμε από τις καθαρές, τις άμυεσες πηγές της ζωής μας και να διερμηνέψουμε, όσο μπορούμε, τόν ιδιαίτερο ψυχικό κόσμο της ζωής αυτής που μας περιβάλλει. Ξαναγυρίζουμε έτσι με κάποιον τρόπο προς την Έλληνική ζωή, με την πλατύτερη έννοια του όρου, κι' αυτό μας ένώνει με όλους εκείνους που εργάζονται με ανάλογο τρόπο. Η συνεργασία τους θα μάς ήταν πάντα επιθυμητή και καλοπρόσδεκτη.

Πέρ' απ' αυτό, τα «Λεσβιακά Φύλλα» θα προσπαθήσουν να παρακολουθήσουν όλη την πνευματική ζωή της Ελλάδας, στα διάφορα ρεύματα και προβλήματα της, κι' ακόμα, μέσα στα όρια των δυνάμεών τους, και την ξένη.

Τα «Λεσβιακά Φύλλα» θέλουν ακόμα να παρουσιάσουν, ετι καλλίτερο έχει ή Λέσβο σε λαϊκή ποίηση και τέχνη (τραγούδι, μουσική, παραμύθι, χειροτεχνία, αρχιτεκτονική κ.τ.λ.), θέλουν γενικά να μελετήσουν τη λαογραφία του νησιού και γι' αυτό θα τους ήταν πολύτιμη κάθε σχετική συλλογή ή μελέτη. Όσοι μπορούν και θέλουν να μάς βοηθήσουν σ' αυτό, θα τους παρακαλέσουμε από τώρα να μὴν αργήσουν. Σε κατοπινότερα φύλλα θα προσπαθήσουμε να δώσουμε και ανάλογες οδηγίες. Επίσης τα «Λεσβιακά Φύλλα» ενδιαφέρονται για κάθε μελέτη σχετική με τη ζωή και την ιστορία του νησιού. Πρέπει ακόμα να προσθέσουμε πως από τόν κύκλο των εργασιών αυτών δὲν αποκλείονται και συνεργασίες για τη λαογραφία των γειτονικών νησιών και μάλιστα του προσφυγικού κόσμου της Ανατολής που θρίσκειται ανάμεσά μας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤ ΙΣΤΡΑΤΙ.— "Αν δημοσιεύουμε κι' εμείς με τη σειρά μας ένα κομμάτι του Παναγιώτη Ιστράτι, —από ένα γνωστό του έργο, το «Θείο Άγγελο»— δὲν τὸ κάνουμε και τόσο, όπως θα μπορούσε ίσως να φανῆ, από μόδα. Η πρώτη σκέψη μας ήταν να τὸ δημοσιεύουμε τὴν εποχή που ὁ Ιστράτι ήταν ακόμα ἐδῶ, στήν Ελλάδα, γιατί τότε ήταν να ἔχει και τὸ περιοδικό. Μά και τώρα ακόμα μάς φαίνεται πως δὲ χάνει οὔτε τὸ ενδιαφέρον του, οὔτε τὴ σημασία του.

Τὸ πέρασμα τοῦ Π. Ιστράτι από τὴν Ελλάδα μάς ξύπνησε ἐδῶ κάποιες ιδιαίτερες συγιννήσεις, μάς θύμισε κάποια ιδιαίτερα περιστατικά. Ἐπάρχει ἐδῶ μιὰ μικρὴ ἱστορία γύρω στὸν Ιστράτι, τουλάχιστο γύρω σὲ μερικά έργα του. Ὁ συνεργάτης μας κ. Κ. Φριλιγγος, ἕνας θερμὸς φίλος και ἐνθουσιασμένος θαυμαστής τοῦ Παναγιώτη Ιστράτι, εἶχε μεταφράσει ἐδῶ και κάμποσον καιρὸ ἔτσι αὐθόρμητα, από προσωπικὴ ἀγάπη, τὰ δυὸ πρῶτα του έργα, τὴν «Κυρά Κυραλίνα» και τὸ «Θείο Άγγελο». Ζήτησε τότε μ' ἕνα γράμμα του από τὸ συγγραφέα τὴν ἄδεια να τὰ ἐκδόσει κι' ὁ συγγραφέας τοῦ ἀπάντησε μ' ἕνα εὐγενικώτατο γράμμα πὼς ήταν ἀνάγκη να πνευθυθῆ στὸν ἐκδότη του. Ὁ ἐκδότης πάλι τοῦ ἔγραψε πὼς ἡ ἄδεια για τὴν ἐκδοση των ἔργων τοῦ Π. Ιστράτι στήν Ελλάδα

ἔχει δοθεῖ ἤδη σ' ἄλλον ἐκδότη, στήν Ἀθήνα, και πὼς τοῦ ήταν πιὰ ἀδύνατο να τὴν ξαναδώσει στὸν κ. Φριλιγγο. Ἔτσι οἱ μεταφράσεις ἐκείνες ἔμειναν ἀχρησιμοποίητες, ἀν και θᾶξίζαν καλλίτερη τύχη, ἐνῶ από τὸ ἔργο τοῦ Ιστράτι φάνηκε στήν Ελλάδα, ἀπ' ὅτι ἔβρουμε τουλάχιστο, μονάχα ἡ «Κυρά - Κυραλίνα». Και τὶς μεταφράσεις ἐκείνες μείναμε εμείς μονάχα οἱ φίλοι τοῦ μεταφραστῆ να τὶς διαβάσουμε, ἢ καλλίτερα να τὶς ἀκούμε, κάπου - κάπου μερικὲς βραδιὲς μαζεμένοι σπιτί του. Ἀπὸ τὴ χαρὰ μας, ἐκείνη, από τὴν ιδιαίτερη ἐκείνη ἐπικοινωνία μας με τὸν Π. Ιστράτι θέλαμε να μεταδώσουμε κάτι και στοὺς ἀναγνώστες μας με τὴν εὐκαιρία τοῦ ἐρχομοῦ του στήν Ελλάδα. Εἶναι κάτι που ἀξίζει, μάς φαίνεται, τὸν κόπο.

Για τὸν ξακουσμένο ἑλληνορουμᾶνο συγγραφέα, για τὴν πολύπαθη, τρικυμισμένη ζωή του και για τὸ ἔξαιρητικό ἔργο του, ἔχουν γραφῆ τόσο πολλὰ τελευταία, σ' ἐφημερίδες και σὲ περιοδικὰ, κι' εἶναι ακόμα τόσο φρέσκος ὁ ἀντιλαλὸς τους, ὥστε θεωροῦμε περιττὸ να τὰ ἐπαναλάβουμε ἄλλο—πέρα. Ἡ τελευταία περιπέτεια του στήν Ελλάδα χαρακτηρίζει μπορεί να πῆ κανεὶς ὀλόκληρη τὴ ζωή του. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος που ἀντικρύζει τὴ ζωή μ' ἀνοιχτὰ στήθια και με θαρρετὴ κι' ἐλεύθερη σκέψη. Εἶναι ἴσως ἕνας από τοὺς ἀνθρώπους, που με τὶς ἠθικὲς τους ἀναζητήσεις και με τὴ νίκη τους πάνω στα ὕλικά και ἠθικά θεσμά τους ἐξαγγίλζον από τὶς μικρότητές του τὸ ἀνθρώπινο γένος. (Ὁ Ρομᾶν Ρολλάν τοῦ γράφει: «Δὲν ενδιαφέρομαι γιατί εἶστε δυστυχῆς, μά γιατί λάμπει μέσα σας ἡ θεία φλόγα τῆς ψυχῆς». κι' ὁ Καζαντζάκης, σ' ἕνα ἄρθρο του γι' αὐτὸν, μιλά για ἕναν « ἄ ν θ ρ ω π ο ».) Κι' ἴσως ἴσως αὐτὸς εἶναι ὁ βαθύτερος σκοπὸς, ὁ βαθύτερος πόθος τοῦ ἔργου του, ἕνός ἔργου που στὸ βάθος του ἀντιλαλεῖ ἕνας κρυφὸς ἠθικός πόνος. Ἐκεί μέσα ζεῖ ἕνας κόσμος, μιὰ ἀνθρωπότητα που γυρεύει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς της τὸν ἐξαγνισμό της από τὸ κατάντημά της. Ὁ Π. Ιστράτι εἶναι ἴσως ὁ μόνος ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμο που τὸν βρῆκε και μάς τὸν χαρίζει κι' ἑμᾶς με τὴν ὑποβλητικώτερη μορφή, τὴ μορφή τῆς Τέχνης.

Δημοσιεύουμε ἕνα κομμάτι από τὸ ἔργο του πρῶτα - πρῶτα για να δώσουμε ἕνα χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς τέχνης του στοὺς ἀναγνώστες μας κι' ἔπειτα για να προσφέρουμε μαζί ἕνα φόρο τιμῆς στὸ δυνατό λογοτέχνη και δυνατότερον ἄνθρωπο.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΙΦΕΝ.— Αὐτὸ τὸ μῆνα γιορτάστηκε πανηγυρικά στήν Εὐρώπη ἡ ἐκατονταετηρίδα τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ δραματουργοῦ Ἐρρίκου Ἴφεν. Τὴν 28η τοῦ Μαρτίου σάθησαν ἑκατὸ χρόνια από τότε που γεννήθηκε. Παίχτηκαν ἔργα του, στήθηκαν προτομές του, ἐκφωνήθηκαν λόγοι στὴ μνήμη του. Ἐδῶ, στὴ δικὴ μας κοινωνικὴ ζωή, όπου τὰ προβλήματα που παρουσίας στο ἔργο του ὁ Ἴφεν (κοινωνικά και ἀτομικά, ψυχολογικά) δὲν ἔγιναν ακόμα συνειδητά, ἢ τουλάχιστο δὲν ἀντιμετωπίστηκαν ἀποφασιστικά κι' ὅπου τὸ θέατρο

δεν αποτελεί αληθινή, βαθιά ψυχική ανάγκη, ή απήχηση από τις γιορτές αυτές ήρθε κάπως σβυσμένη, σάν κάτι τι ξένο, και ή συμμετοχή ήταν βέβαια παθητική. Γιὰ τούς ανθρώπους όμως πού γνώρισαν τό έργο του μεγάλου Νορβηγού δραματικού, ο αντίλαλος από τή σκέψη και τήν ποιήσή του εξακολουθεί νά είναι πάντα ζωντανός και θαύς και δέν μπορεί παρά νά μείνει άσβυστος. Γιατί τό έργο του Ίψεν, μ' όλες τις αδύνατες πλευρές του και μ' όλες τις αφαιρέσεις του από τήν πραγματική ζωή, έχει τή δύναμη νά ξυπνή μέσα μας κάποιες φωνές πού δε μās ήταν ίσως άγνωστες, μά δε μās ήταν και ολότελα καθαρές κι' από τότε είναι αδύνατο πιά νά τις ξεχάσουμε. Βρίσκουμε εκεί μέσα τόν έαυτό μας, πολλές φορές σέ μυστικές ή άσυνείδητες του καταστάσεις, ένω συνάμα κυριευόμαστε από τή μυστική, τήν υποβλητική γοητεία τής ποιήσής του, μέσα στην όποία είναι τυλιγμένα πάντα τά δραματικά του δημιουργήματα.— Σέ άλλες σελίδες ο συνεργάτης μας κ. Χ. Μ. δίνε μιά συνοπτική σκιαγραφία τής προσωπικότητάς του και του έργου του. Άργότερα ίσως τά «Λ. Φ.» μπορέσουν νά δώσουν μιά μετάφραση ενός έργου του.

Με τήν ευκαιρία τής εκατονταετηρίδας του παιχτήριαν στην Αθήνα μερικά δράματά του από διαφόρους θιάσους. Οί κριτικοί ωστόσο δε φαίνονται και τόσο ευχαριστημένοι. Η κ. Κυβέλη έδωσε τή «Νόρα», ένα δράμα πού τό έπαιζε άλλοτε συχνά με τό Θωμά Οικονόμου. Αδτή τή φορά ο Οικονόμου δέν ήταν πιά. Μά κι' όταν ακόμα ζούσε, δε θά μπορούσε νά πει κανείς πώς τό έργο παιζότανε πάρα πολύ άρτια. Ο ρόλος του Κρόγκστατ είχε σχεδόν πάντα παραμεληθή. Και όμως ο τύπος αυτός είναι ένα τόσο δυνατό στοιχείο πραγματικότητας μέσα στό δράμα. Με τήν ιστορία πού έχει πίσω του, φέρνει ένα κομμάτι αληθινής ζωής άπ' έξω, άπ' τήν αγορά, άπ' τήν πόλη, ένα κομμάτι μάλιστα σκανδιναβικής ζωής, μέσ στό σαλόνι του Χέλμερ και χρωματίζει έτσι και δυναμώνει ακόμα ήθοποιικά ολόκληρο τό έργο. Είναι ένας άνθρωπος αληθινός, συγκεκριμένος. Ο ρόλος ωστόσο αυτός, άπ' ό,τι ξέρουμε τουλάχιστο, δε έβηκε ποτέ τόν ίκανό, τόν κατάλληλον έρμηνευτή του. Έπίσης τό παίξιμο του Χέλμερ δε θά ήταν εύκολο νά επαινεθή. Η τελευταία ακόμα κριτική μιλά για ένα παίξιμο ανόρεχτο (περίεργο ! μπορεί νά συμβαίνει κι' αυτό, και μάλιστα σέ έργο του Ίψεν ;) και ρητορικό. Η αλήθεια βέβαια είναι ότι τό ελληνικό θέατρο δέν έχει αληθινούς, αυστηρούς χαρακτηριστές και είναι ακόμα αλήθεια ότι στα έργα του Ίψεν ο ήθοποιός αναγκάζεται νά μετρήσει τις δυνάμεις του· ή θά παίζει άρτια ή θά-ποτύχει. Μέσες λύσεις δέν υπάρχουν.

Έτσι τό ένδιαφέρον συγκεντρωνόταν μονάχα στό παίξιμο του Οικονόμου και τής Κυβέλης, για τήν όποία πάλι θά μπορούσε κανείς νά πει ότι έδινε, σύμφωνα με τό ταλέντο της, μιά Νόρα αισθηματική. Είναι βέβαια δύσκολο νά γυρεύουμε έδω βόρειους τύπους. Αυτό είναι αληθινό· και αυτό γενικά θέλουμε νά πούμε. Πρέπει νά δει κανείς έργα του Ίψεν

άλλού, προπάντων στό Βορρά, για νά καταλάβει πόσο έλειψε πάντα από τις ελληνικές παραστάσεις ή αληθινή ιψενική ατμόσφαιρα, τό αληθινό ιψενικό πνεύμα.

Άλλα έργα του Ίψεν έπαιξαν : ή θ)δα Χαλκούση με διαλεχτούς συν-αδελφούς της τόν «Άρχιτέχτονα Σόλνες» και ή θ)δα Τ. Άδάμ τήν «Κυρά της Θάλασσας». (Αυτός ο τίτλος δέν αποδίδει πιστά τό πρωτότυπο, δέν θά μπορούσε νάλλάξει ; Μά ωστόσο είναι αλήθεια ότι ο Ίψεν περιμένει ακόμα στην Ελλάδα τό μεταφραστή του, τόν ευσυνείδητο και λογοτεχνικό του μεταφραστή.)

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ : ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.— Τόν ίδιο σχεδόν καιρό με τά «Λεσβιακά Φύλλα» κυκλοφόρησε και τό καινούργιο βιβλίο του φίλου μας λογοτέχνη και συνεργάτη μας κ. Στρατή Μυριβήλη, «Διηγήματα» (Πόλεμος — Οί χωρατατζήδες — Θυσία στον ήλιο — Τό Βγε-νάκι — Οί κάλληδες (παραμύθι)— Ένας τόμος κομψός και ζωηρό-χρωμος, στολισμένος άπ' έξω μ' ένα δυνατό σκίτσο του Πρωτοπάτη— έντύπωση από τό πρώτο διήγημα. Είναι μιά σειρά διηγήματα από τήν τελευταία εργασία του λογοτέχνη, από τήν όποία αρκετά κομμάτια άδημοσίευτα προορίζονται για τά «Λεσβιακά Φύλλα», όπου και θά φανούν πολύ σύντομα.

Για τό βιβλίο του κ. Μυριβήλη θά μιλήσουμε πλατύτερα σέ άλλο φυλλάδιο. Ίσως έμεις, πού βρισκόμαστε τόσο πολύ κοντά του και συνδεόμαστε τόσο πολύ μαζί του και με τήν τέχνη του, δέν είμαστε οί καταλληλότεροι για νά τόν κρίνουμε. Μά θά πούμε πάντα τήν έντύπωση μας.— Αυτή τή στιγμή θέλουμε μονάχα νά χαιρετίσουμε με όλη μας τή χαρά και με όλη μας τήν αγάπη τή νέα λογοτεχνική του εμφάνιση και νά τήν χαιρετίσουμε σάν ένα θετικό προμήνυμα τής «λεσβιακής άνοιξης», πού τόσο πολύ τή σκέφτεται, τή θέλει και τήν όνειρεύεται. Τά «Λεσβιακά Φύλλα» πού αντανακλούν τόν παλμό κάθε λεσβιακής πνευματικής εκδήλωσης, εϋχονται τόν τόμο αυτό νά μήν άργήσει νά τόν ακολουθήσει κι' άλλος και νά τόν ακολουθήσουν ακόμα κι' άλλες ανάλογες λεσβιακές εκδηλώσεις.

ΣΥΜΦΩΝΑ με όρισμένη αρχή του περιοδικού μας δημοσιεύουμε πάντα σέ κάθε φυλλάδιο λίγα και συνολικά κομμάτια, προσπαθούμε νά δίνουμε όσο μπορούμε πιά άρτιες, αυτoteλεις ένότητες. Τό ίδιο θά ισχύει και για τά λαογραφικά.— Ίσως με τόν τρόπον αυτό μερικά κομμάτια νά τραβάνε κάπως σέ μακρος, μά τό προτιμούμε αυτό από τό κομμάτιασμα. Έπιθυμούμε προπάντων σέ κάθε μας έκδοση νά δίνουμε μιά συνολική, συγκεντρωμένη έντύπωση στον αναγνώστη μας και νά του δίνουμε ένας αληθινός πνευματικός του σύντροφος.

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΑΣΤΕ για μιὰ μοιμορφία, ἐνιαίια κι' ὅσο μπορεῖ πὺ ἀπλοποιημένη ὀρθογραφία, για νὰ μὴν παραξενεύεται κάθε τόσο χωρὶς λόγο τὸ μάτι τοῦ ἀναγνώστη. Στὸ φυλλάδιο αὐτὸ δὲ μπορέσαμε νὰ κρατήσουμε αὐστηρὰ ἓνα ἐνιαίο μέτρο καὶ πολλὰ πράματα ἔμειναν ὅπως τὰ συνηθίζου νὰ τὰ γράφουν οἱ συνεργάτες μας. Πάλι ὅμως μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσει τὴν ἐνιαία γραμμὴ. Ἀπὸ τὸ δεῦτερο ὅμως φυλλάδιο θὰ προσπαθήσουμε νὰ κρατήσουμε περισσότερο τὴν μοιμορφία αὐτὴ κι' αὐτὸ θὰ παρακαλέσουμε πολὺ νὰ τὸ λάβουν ὑπόψη τους οἱ συνεργάτες μας, ὅσοι συμφωνοῦν μὲ τὸ γενικὸ μας κανόνα. Ἐἰδικώτερα πρέπει νὰ σημειώσουμε πὺ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἢ ὑποταχτικὴ θὰ γράφεται παντοῦ, καὶ στὴν ἐνεργητικὴ καὶ στὴν παθητικὴ φωνή, μὲ —ε, ἐνῶ τὴρα κρατήθηκε μᾶλλον για τὴν παθητικὴ φωνή ἢ γραφῆ μὲ —η, για ἱστορικὸς λόγους. Ἡ ἀφομοίωση ὅμως καὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ μὲ τοὺς ἄλλους συγγενικοὺς του ἔχει γίνει ἤδη ἀπὸ τοὺς περισσότερους δημοτικιστὲς συγγραφεῖς καὶ τὴν ἀκολουθοῦμε κι' ἔμεις.

Ὅσοι πάλι ἀπὸ τοὺς συνεργάτες μας θέλουν νὰ κρατήσουν δικὸ τους σύστημα ὀρθογραφίας ἢ δὲ συμφωνοῦν ἔστω σὲ ὠρισμένα σημεία ἀπ' τὸ δικὸ μας, θὰ τοὺς παρακαλέσουμε πολὺ νὰ μᾶς τὸ σημειώσουν, για νὰ κρατοῦμε τὴν ὀρθογραφία τῶν χειρογράφων τους.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΛΟΓΟΙ, τεχνικὲς προπάντων δυσκολίες ἔκαναν ὥστε τὸ φυλλάδιο αὐτὸ νὰ κυκλοφορήσει κάπως ἀργά. Ἐλπίζουμε μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴν καλλίτερη ὀργάνωση τῆς ἐργασίας ὅλα αὐτὰ νὰ λείψουν.

Καὶ γενικώτερα ἀκόμα πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ, μ' ὅλες τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλε, δὲν μπορεῖ νὰ πει ὅτι μένει ἐλόττα ἰκανοποιημένη ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή του, δὲ νομίζει ὅτι εἶναι χωρὶς ἀτέλειες καὶ χωρὶς ἐλλείψεις. Κάθε ἀρχὴ βέβαια εἶναι πάντα δύσκολη. Ἐβρουμε ὥστὸσο τὶς ἀδυναμίες μας καὶ ἡ προσπάθειά μας εἶναι πάντα νάνταποκριθοῦμε ὅσο μποροῦμε περισσότερο καὶ στὰ δικὰ μας ἰδανικά καὶ στὶς προσδοκίες τῶν ἀναγνωστῶν μας. Γι' αὐτὸ ὅμως μᾶς χρειάζεται καὶ ἡ υποστήριξη τῶν ἀναγνωστῶν μας. Ἐλπίζουμε ὅτι οὔτε αὐτὴ δὲ θὰ λείψει.

Τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» ἐμπιστεύονται τῇ ζωῇ τους καὶ τῇ σταδιοδρομίᾳ τους εἰδικώτερα στὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Λεσβιακοῦ κόσμου. Σ' αὐτὸ προπάντων στηρίζουν τὴν ὑπαρξή τους· καὶ δὲν ἀμφιβάλλουν ὅτι τὸ ἔχουν.

Δὲ θὰ ἔσεχάσουμε ποτὲ τὴν προθυμία καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη μὲ τὴν ὁποία ἐγράφηκαν στὸ περιοδικὸ τόσοι καὶ τόσοι συμπολίτες μας, ἐδῶ καὶ τόσο καιρὸ, ἀπὸ τὴν πρώτην ἀκόμα ἀγγελία του, ὅταν ἀκόμα τίποτα δὲν ἦταν βέβαιον. Εἶναι κάτι τι ποὺ τὸ θυμόμαστε πάντα μὲ συγκίνηση καὶ ποὺ μᾶς ἐνθαρρύνει. Καὶ τώρα, μὲ τὴν πρώτη μας ἔκδοσιν, αἰσθανόμεσθε τὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς εὐχαριστήσουμε βαθιὰ καὶ νὰ τοὺς ἐκφράσουμε τὴν εὐγνωμοσύνη μας για τὴν ἐμπιστοσύνη τους ἐκείνη. Δίχως αὐτὴ δὲ θὰ ἦταν ἴσως δυνατὴ ἡ σημερινὴ μας ἔκδοσι.